

תדש TAMUZ תשע
ROŠ CHODEŠ AV

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Franz Peter Kien: Reklamní návrh „Café Rom“, 1940–1941.

NÁBOŽENSTVÍ A VEŘEJNÁ MOC

Pod tímto názvem se v Olomouci 11. a 12. června letošního roku uskutečnila mezinárodní konference, uspořádaná Ministerstvem kultury ČR. Cílem dvoudenního jednání v historické budově Arcidiecézního muzea bylo porovnat řešení vztahu církvi a státu (včetně způsobů financování) v zemích Evropské unie. Součástí agendy bylo i téma, které zejména v případě nových členů EU snahu najít přijatelný modus vivendi vždy doprovází – zda a do jaké míry byla napraveny majetkové křivdy, spáchané na církvích totalitními režimy. Zástupce řady evropských států v úvodu pozdravili předseda české biskupské konference a olomoucký arcibiskup Jan Graubner, předseda ekumenické rady církví v ČR Pavel Černý a předseda FŽO v ČR Jiří Daníček. Přítomným zprostředkovali své zkušenosti s restitucí zabaveného majetku i současný stav nápravy majetkových křivd.

Příspěvky, které na konferenci zazněly, i následná diskuze spolu se stanoviskem MK k možnostem řešení v rámci ČR vyjdou ještě tento rok péčí pořadatelů jako sborník. Po neúspěchu pracně dojednaného kompromisního řešení, které parlament ČR neschválil, to může být pro příští kolo jednání důležitá pomůcka ve snaze najít konečně i pro vztah církvi a náboženských organizací versus stát trvalé a rozumné řešení. *red*

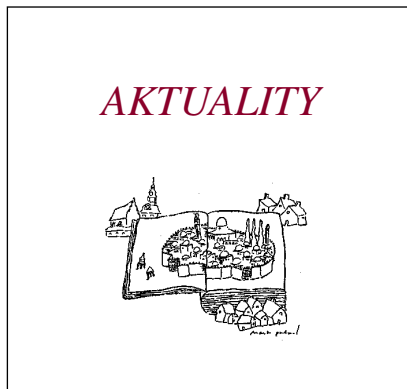
KONFERENCE

Ve dnech 26.–30. června se v Praze a Terezíně uskutečnila *Holocaust Era Assets Conference*, mezinárodní setkání na téma: osud majetku obětí holocaustu. Na konferenci přislíbili účast zástupci členských zemí EU a řady dalších států a nevládních organizací. Výsledky jednání nebyly do uzávěrky tohoto čísla známy. K tématu se ještě vrátíme. *red*

MENORA VE STRAKONICÍCH

Studenti strakonického gymnázia se pod vedením učitele Pavla Sekyrky v říjnu 2007 zapojili do celorepublikového projektu *Zmizelí sousedé*. Děti pátraly v domácích i zahraničních archívech, pročítaly matriční knihy a hovořily s pamětníky. Studenti zjistili, kde se dnes nalézá jedna ze strakonických Tór – ve městě Colchester v anglickém Essexu – a tři z nich se tam vydali na návštěvu.

Studenti se navíc rozhodli vybudovat ve Strakonici i *memento svým „zmizelým sousedům“* a sehnat na něj peníze. Založili fond, na který mohli přispívat obyvatelé Strakonice, a hledali sponzory; město též získalo na památník grant od Evropské

unie. Pomník byl odhalen 7. května za přítomnosti paní Hany Malky, strakonické rodačky, která žije v Izraeli, velvyslance Státu Izrael v ČR pana Jakova Levyho, paní Roberty Shepsově z colchesterské židovské obce, představitelů Evropského parlamentu, města, gymnázia a plzeňské židovské obce.

Památník, který navrhla pražská architektka Laura Jablonská, stojí na břehu řeky Otavy na začátku Podskalí.

Čtyři metry široký a dva metry vysoký sedmiramenný kovový svícen má mezi rameny zasazený 140 cm široký kámen, vyzvednutý ze dna řeky. Vodou a dalšími živly omletý balvan symbolizuje kamínky, které Židé pokládají za hroby. *ev, red*

PAMÁTNÍK V LIBERCÍ

Město Liberec, kdysi bohaté a krásné i díky pracovitým Židům, převzalo do svého portfolia jejich nemovitosti, domy, parcely a majetek. Tehdy se psal rok 1945 a z těch téměř dvou tisíc Židů, kteří před válkou v Liberci a okolí žili, se vrátilo domů jen pár desítek přeživších. Na místě shořelé synagogy vzniklo parkoviště, na hřbitově se válely náhrobní kameny, jak je nacisté, opojeni připojením Sudet k Německé říši, vyvrátili. Budova obřadní síně, součást libereckého židovského hřbitova, se stala na řadu let skladištěm harampádí, později skladem pražirny kávy.

Teprve po roce 1989 začala společnost uvažovat, jak vrátit čest, slávu a domov lidem, kteří stáli u zrodu průmyslové aglomerace, metropole severu naší republiky. Město, stát, společenské i náboženské organizace si uvědomily, jakou měrou přispěl židovský majetek k růstu a prosperitě Liberce, a pomohly liberecké židovské obci postavit v roce 2000 novou synagogu a dnes také památník šoa.

S nápadem vytvořit důstojný památník a zároveň koncertní a společenský sál z prostoru hřbitovní kaple přišlo současné vedení Židovské obce Liberec. Autorem vítězné studie se stal Štěpán Gudev,

student Fakulty architektury Technické univerzity v Liberci. „Lidé, pro které je tento památník uctěním, zemřeli mimo Liberec,“ říká Gusev. „To je pro projekt výchozím bodem. Vezmeme-li kapli a místa, kde k těm nešťastným úmrtím došlo, dostaneme symbolický vztah. Je to vztah míst v prostoru, jednoho méně šťastného a druhého, který nabízí symbolické útočiště. Propojíme-li prostorově místa úmrtí a kapli, vznikne struktura, která po aplikování na hmotu kaple tvoří princip památníku.“

To se vskutku podařilo. A tak i autor této zprávy mohl spatřit světelnou linku označující datum odjezdu transportu svých nejbližších příbuzných z Terezína do Osvětimi, odkud se již nevrátili.

Egon Wiener

TRYZNA V NEWTOWNU PAMÁTNÍK V BOSTONU

V květnu se konala smuteční tryzna za oběti šoa v synagoze v Newtownu (Massachusetts, USA). Obřad byl věnován památce členů židovské obce ve Dvoře Králové, jejichž Tóra je v newtownské synagoze Temple Emanuel. Jak nám napsali čtenáři Edita a Morris Hollenderovi, Tóra je umístěna ve skleněné vitrině a vedle ní je pamětní deska se jmény členů obce, které nacisté zavraždili.

Hollenderovi zmínili také památník holocaustu v Bostonu – byl postavený roku 1995 a skládá se z šesti vysokých skleněných věží, na nichž jsou vyryta čísla vězňů koncentračních táborů. Z věží vychází pára, znázorňující kouř z plynových komor krematorií. *red*

OBSAH

- Zasedání AJC ve Washingtonu 3**
- Sidry na tento měsíc 4–5**
- Úhelný kámen**
- rozhovor s Ditou Krausovou 6–7**
- Ota B. Kraus: Obchodník se sny a marným soužením 8–9**
- Několik**
- newyorských zastavení 10–11**
- Výstava Franze Petera Kiena v Terezíně 12–13**
- O židovském Marrákeši 14–15**
- Réti – šachista století 16**
- Extremismus a média 17**
- Kouzelná procházka ...**
- a další události 18**
- Izrael: Dvě řeči 19**
- Kalendářium 20**
- Kulturní pořady 21**
- Zprávy, inzerce 22**
- Zprávy z obcí 23**
- Zprávy ze světa 24**

Výroční zasedání významných židovských institucí vždy nabízelo několik možností najednou – politické bilancování, vzájemné informování i obyčejné setkání přátel a známých. Zároveň poskytovalo prostor významným představitelům společenského, politického a kulturního života, aby prezentovali své úspěchy, své projekty a vize a aby se také zamysleli nad současnými problémy a podělili se o své obavy či starosti. Takováto setkání se většinou odehrávala v kongresových centrech na tzv. dobrých adresách hlavních měst Evropy a Ameriky.

Jenže svět zasáhla ekonomická krize. Začalo se šetřit, a to na všech frontách. Mnohé z amerických židovských organizací byly navíc postiženy z té nejméně očekávané strany, protože své finance svěřily Bernardu Madoffovi.

Nejinak se to má i s jednou z nejvýznamnějších institucí svého druhu, *American Jewish Committee* (AJC). Přesto, že se snaží pokračovat ve všech dlouhodobých projektech, jeden z jejich nejprestižnějších podniků – výroční zasedání – byl zasažen citelně. Z každoročního týdenního setkání v centru Washingtonu zůstaly jen tři dny. Faktem ale je, že i ty byly zajímavé.

VYTVÁŘET SPOLEČENSTVÍ

Již úvodní projev prvního večera navázal na to nejlepší, co tyto výroční konference vždy představily. Podnětná diskuse, které dominoval francouzský novinář a filosof **Bernard-Henri Lévy**, přinesla postřehy z dosti nečekaných úhlů pohledu. Lévy, který je znám jako zakladatel tzv. Nové filosofické školy, kritizující od konce sedmdesátých let minulého století marxistická dogmata evropské levice, prohlásil, že Izrael a židovské komunity jsou nyní v největším ohrožení od konce války. Jako levicový historik použil příměr: „Lenin kdysi řekl, že sověty plus elektrifikace rovná se komunismus. Dnes by se dalo říci, že fanatismus plus atomová bomba rovná se ajatoláhismus.“ Podle něj je nový antisemitismus postaven na třech pilířích – antisionismu, popírání holocaustu a trumfování obětí. To třetí vede až k perverzním tvrzením typu, že Palestinci jsou Židy 21. století. A jaká jsou řešení? Vytvářet spojenectví, a to na všech možných úrovních. Například takové, jaké kdysi vzniklo mezi americkou židovskou komunitou a společenstvím, vedeným Martinem Lutherem Kingem. A i dnes lze nalézt spojence a spřízněné duše, dokonce i mezi umírněnými muslimy.

Některé semináře se odehrávaly paralelně a jejich témata byla skutečně různorodá.

Namátkou jen některé tituly: Jak podpořit novou generaci; Kde jsme se to ocitli? aneb Dějiny Izraele; Hledáme partnera k dialogu; Energetika dnes; Je globální antisemitismus součástí mainstreamu? atd.

PO KARSKÉM JOHN MANN

V roce 1993 udělil AJC svou pamětní medaili Janu Karskému, významné osobnosti polského odboje, muži, který za války dvakrát tajně pronikl do varšavského ghetta a poté informoval čelné světové politiky

místopředsedkyně Evropského parlamentu Luisa Morgantini, takovéto setkání sama iniciovala za zády Miloslava Vlčka, který za české předsednictví vedl meziparlamentní delegaci na Střední východ. Setkání se údajně jen o své vůli, zúčastnil i Vlčkův poradce, bývalý ministr zahraničí České republiky Jan Kavan.) Fratini se významně podílel na přípravách společného postoje ke konferenci OSN o lidských právech, tzv. Durbanu II, který vyústil v odchod mnoha delegací z jednacího sálu, jeho projev se však touto problematikou příliš nezabýval.

Zaměřil se převážně na situaci Izraele, což mnozí vnímali s určitou nelibostí. Nevyhnul se navíc ani mnohokrát opakovaným ujištěním a často povrchním frázím.

VE ZLÝCH ČASECH

Ve Washingtonu proběhlo výroční zasedání AJC

o otřesných podmínkách, které tam panují. Jan Karski zemřel ve Washingtonu v roce 2000 a AJC na jeho počest uděluje každoročně svou výroční cenu světové osobnosti, která se významně angažovala v boji za lidská práva. Letošním laureátem se stal **John Mann**, poslanec britského parlamentu, který založil a vede parlamentní komisi, zabývající se antisemitismem, jejímiž členy jsou poslanci všech britských politických stran, v parlamentu zastoupených. Mann v lednu letošního roku jejím jménem a v součinnosti s britským ministerstvem zahraničí uspořádal v Londýně zásadní konferenci, které se zúčastnilo více než sto dvacet delegátů z celého světa. Ve svém projevu John Mann zdůraznil, že důvod, proč vytvořil takovýhle výbor a proč jej vede, rozhodně není v tom, že by ho k tomu vyzvali jeho voliči. Zastupuje totiž Bassetlaw, malý okrsek ve střední Anglii, kde snad – jak sám říká – ani žádní Židé nežijí. Jeho motivace je jiná – považuje za své politické poslání vystupovat proti demagogům a diktátorům, kteří se dnes schovávají za antisionismus či za pravicový radikalismus. Podle Manna se dnes mnoho britských intelektuálů vydává za ochránce palestinských práv, ale ve skutečnosti jsou sami rasisté. Svůj emotivní projev zakončil John Mann řečnickou otázkou: Co by asi řekl Jan Karski, který se narodil před pětadevadesáti lety v polské Lodži, tomu, že si fotbaloví fanoušci na stadionu v jeho rodném městě nadávají do Židů.

Hlavním řečníkem slavnostního večera se stal italský ministr zahraničí **Franco Fratini**. Připomněl, že Evropská unie stále považuje hnutí Hamas za teroristickou organizaci, a proto s ním nepřipouští jakoukoliv formu dialogu. (Paradoxní je, že jen o několik týdnů později Fratiniho krajanka,

DO ROKA A DO DNE

Zcela opačně zapůsobil seminář, který vedl ředitel mezinárodních vztahů AJC rabín **Andrew Baker** a jenž se zabýval současnými formami antisemitismu ve světě. Rabín Baker byl nedávno jmenován zvláštním vyslancem Organizace pro spolupráci a bezpečnost v Evropě (OBSE) pro otázky antisemitismu. Velmi důležitými spoluhráči mu v diskusi byli vedoucí evropských poboček AJC Deidra Berger, která působí v Berlíně, a Valerie Hoffenberg, ředitelka pařížské kanceláře. Světový rozměr pak hovoru dodala Dina Siegel Vann, ředitelka Institutu AJC pro Latinskou Ameriku. Zprávu z první ruky o již zmiňované konferenci OSN o lidských právech podal Hillel Neuer, který vede ženevskou instituci UN Watch, monitorující činnost OSN, a který se účastnil všech příprav.

I přes zkrácený formát a všeobecné povědomí, že ekonomická krize zdaleka neodezněla, dýchal z mnoha prezentací a osobních rozhovorů značný optimismus. Byl spojen s obrovskou nadějí, že nově zvolený prezident Barack Obama dokáže vyřešit mnohá palčivá témata dneška, od mezinárodní politiky až po daňové či hospodářské záležitosti, od otázky školství, po zdravotní péči. Není divu, drtivá většina židovských voličů již tradičně hlasuje pro demokraty a v případě Baracka Obamy se navíc mnozí obrací k tradici vynikajících vztahů mezi Židy a Afroameričany z šedesátých let, vyjádřených na konferenci mnohokrát citovaným Martinem Lutherem Kingem. Nezbyvá tedy než doufat, že se tato očekávání splní. Jestli to ale bude – alespoň částečně – do roka a do dne, to se možná dozvíme na příští výroční konferenci.

TOMÁŠ KRAUS

PINCHAS (4M 25,10–30,1)

Jaká hodnota je z hlediska Tóry důležitější pro přežití společnosti: mír, nebo pravda?

Midraš popisuje, jak v nebi právě v okamžiku, kdy se Hospodin chystal vytvořit člověka, vypukla bouřlivá debata. Mír se stvořením lidské bytosti souhlasil, Pravda odporovala. Pravila, že člověk, podléhající vrtochům, nedůslednosti, svodům a potřebě dělat kompromisy, se možná naučí žít v míru, ale nikdy nedostojí přísným nárokům života v pravdě. Hospodin námitky Pravdy odmávl a pokračoval v práci.

Autorita a majestát pravdy nepotřebuje obhájce. Ale midraš napovídá, že v našem světě stojí snaha o dosažení míru výše než hledání pravdy.

Napětí mezi těmito dvěma silami je podstatou sidry Pinchas. V předchozím oddíle jsme četli o chlípném chování Izraelitů vůči moabitským ženám vzápětí po tom, kdy se Balakovi nepodařilo dohnat Bileáma k tomu, aby ztratil Izraelce. Hospodin k Izraelcům cítil nesmírnou zlost a nařídil zabít všechny, kdo se dopustili hříchu. Tak zemřelo 24 tisíc mužů, až Pinchas, pravnuke velekněze Arona, pohromu zastavil tím, že probodl židovského muže a moabitskou ženu, kteří veřejně smilnili. Na počátku naší sidry Hospodin oceňuje Pinchasův zásah a praví: „Proto řekni: Hle, dávám mu svou smlouvu: mír! A budiž mu a jeho potomkům po něm smlouvou věčného kněžství za to, že horlil pro svého Boha a zjednal synům jisraelským smíření.“ (4M 25,12–13)

Pojem smlouva míru zní poté, co se její nositel dopustil vraždy, paradoxně, ale nyní bych se chtěl zabývat nezvyklým způsobem, jímž je napsáno slovo *šalom* ve spojení *briti šalom* – má smlouva míru. Když se podíváme na svitek Tóry nebo i do některých tištěných textů, zjistíme, že čárka, jež tvoří písmeno *vav*, je ve slově *šalom* rozdělena vedví. Proto tomuto výjimečnému písmenu říkají učenci *vav ktuach*. Vezmeme-li v úvahu rozpůlené *vav*, které naznačuje závadnost smlouvy, jež byla dána Pinchasovi, máme zřejmě co dělat se zásadním poučením, jež se týká relativní hodnoty pravdy a míru. Podle Eliezera ben Josiho: „Je zakázáno smířící řízení spočívající v kompromisu (*livcoach*). Každý, kdo činí kompromis, hřeší, a každým, kdo chválí toho, kdo činí kompromis, Hospodin pohr-

SIDRA PRO TENTO MĚSÍC

Marc Chagall: *Prorok Jeremjáš*. Olej, 1968.

dá.“ Proč je kompromis nebo smířící řízení hřích? Podle rabiho Eliezera „spravedlnost rozděljuje hory“ a pravda oslabená kompromisem by nikdy horu nerozdělila.

Naproti tomu rabi Jehošua ben Korcha tvrdí, že činit kompromis je *micva*, a cituje proroky: „Vynášejte každý ve svých branách pravdu a pokojný soud“ (Zacharjáš 8,16). A rabi Jehošua pokračuje: „Neplatí snad, že kdekoli je někde pravda a spravedlnost, není tam mír (protože jedna strana vítězí a druhá prohrává), a kde je mír, tam není pravda a spravedlnost. Ale nastane-li spravedlnost, která obsahuje mír, je to kompromis.“ Takže pokud se dva lidé vydají k soudu, učiní soudce *micvu*, navrhne-li kompromis.

Můj rabín, rav Solovejčik, říká, že v tomto kontextu lze slovo *livcoach* chápat nikoli jako kompromis, ale jako snahu pátrat dál za hranicemi požadavků striktní spravedlnosti. Tvrdí, že skutečný mír vyžaduje vyšší spravedlnost opravdové pravdy, pravdy, která bere v úvahu celé pozadí případu, všechny skutečnosti a také důsledky, jež z jakéhokoli rozhodnutí vyplynou. Než soudce rozhodne, musí chápat, že se nezabý-

vá jen právním problémem, ale také lidmi z masa a krve.

Pinchasův zákon byl zákonem pravdy. Když viděl dva lidi veřejně smilnit, musel je okamžitě a navždy zastavit. Ano, Bůh ho odměnil smlouvou míru, ale skutečnost, že *vav* je v klíčovém slově mír, *šalom*, rozpůlené, naznačuje, že tomuhle míru cosi chybí. Hospodin připomíná Pinchasovi (a jeho prostřednictvím všem následujícím generacím), že pouze pokud spojíme mír a pravdu, můžeme dosáhnout opravdového míru a skutečné pravdy.

DVARIM (5M 1,1–3,22)

Čtení sidry Dvarim vždycky vychází na šabat před Tiša be-av, před černým půstem, kterým si připomínáme zničení našich Chrámů. Nejedná se jen o náhodnou „hru“ kalendáře; v této sidře Mojžíš v řeči na rozloučenou rekapituluje svůj život jako vůdce Izraele a vykřikne: „Jak mám však (*ejcha*) unésti sám vaše břímě a vaši tíži a vaši vádu?“ (4M 1,12). Verš tak začíná týmž slovem jako Jeremjášův pláč: „Jak (*ejcha*) samotno sedí město, které mělo tolik lidu!“ Proto se většinou *Ejcha* ve Dvarim pronáší se stejnou trýznivou melodií jako Jeremjášův pláč v předvečer Tiša be-av.

Jaký je skutečný smysl našeho smutku nad zkázou Chrámu? Jaký měl Chrám význam, když i bez něj dokázal judaismus přežít dalších 2000 let? A jelikož základem Chrámu bylo přinášení zvířecích obětí, kolik moderních Židů by se dokázalo ztotožnit s porážkou zvířat a jejich obětováním?

Domnívám se, že tento problém nám bude jasnější, když se zamyslíme nad hlubokým rozdílem mezi názory dvou velkých židovských vůdců – rabiho Jochanana ben Zakaje a rabiho Akivy. Je známo, že rabimu Zakajovi se podařilo opustit Jeruzalém a setkat se s císařem Vespasiánem, vůdcem římské armády, která obléhala Chrám. Zakaj císaře požádal, aby ušetřil městečko Javne a jeho moudré, jednasedmdesát židovských učenců. Rabi Jochanan byl ochotný vzdát se Jeruzaléma, pokud by císař zaručil, že Židé budou moci zůstat v Izraeli a pokračovat ve svých interpretacích ústního zákona. Toto se událo roku 69 občanského letopočtu.

Asi o šedesát let později rabi Akiva tuto pozici učitele svých dvou učitelů (rabiho Jehošua a Eliezera) tvrdě odsou-

dil. Odvolával se přitom na verš z proročka Izajáše, který se podle něj hodil za rabiho ben Zakaje: „Hospodin obrací učence a jejich moudrost mění v bláznovství“ (B. T. 56 a, b). Je zřejmé, že rabi Akiva se domníval, že rabi Jochanan vzdal příliš brzy příliš mnoho, že měl bojovat za to, aby Jeruzalém a Chrám zůstaly v židovských rukou. Rabi Akiva své myšlenky a ideály dokázal zrealizovat: roku 135 byl v čele rebelie Bar Kochby proti Římu, jejímž cílem bylo osvobodit Izrael a znovu vystavět Chrám.

Jaký je základní rozdíl mezi těmito dvěma učenci? Rabi ben Zakaj věřil, že jediná hodnota (kromě zákazu vraždit, sexuální nemorálnosti a modlářství), za niž má člověk nasadit život, je přežití židovského národa; proto Bible zavádí pojem povinné války, která ohrožuje život (*milchemet micva*), jejímž účelem je dobytí Zemi izraelskou. Bez Izraele bychom se nikdy nerozvinuli jako národ. S ohledem na rozsah a moc římské říše a její armády rabi Jochanan došel k závěru, že pokud by mohly být Země izraelská a Tóra zachovány – v podobě Javne a jejích mudrců –, bylo by zbytečné, a dokonce halachicky nepřijatelné, aby židovský lid riskoval přežití tím, že by s Římany válčil o Jeruzalém a Chrám.

Rabi Akiva si myslel něco jiného. Postavení Chrámů a Jeruzaléma chápal pro poslání Izraele – šířit morálku, svobodu a mír pro všechny lidi na zemi – jako klíčové. Aktivní podpora Bar Kochby se ukázala marná, povstání skončilo porážkou. Následovala Hadriánova perzekuce Židů a exil, který pro národ znamenal pohromu. Většině učenců začalo být jasné, že rabi Jochanan měl pravdu; koneckonců to byl on, kdo zachránil budoucnost judaismu „výměnným obchodem“ s Vespasiánem.

Dnešní svět je jiný a platí v něm pravda rabiho Akivy: současná situace po holocaustu nás učí, že izraelský národ nemůže přežít bez židovského státu a židovské armády. Fakt, že žijeme v globální vesnici, v níž by (Bože chraň) jeden šílenec mohl nukleární silou zničit celý svět, ukazuje, že dokud nebude zaručena bezpečnost každého člověka univerzálním přijetím Boží morálky, nelze vyloučit, že lidé – a Židé zejména – nejsou ohroženi.

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina vybrala a přeložila A. Marxová.)

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – červenec 2009

Staronová synagoga

3. 7.	pátek	začátek šabatu	20.00 hodin
4. 7.	sobota	CHUKAT–BALAK 4M 19,1–25,9 hf: Mi 5,6–6,8 perek 6 mincha konec šabatu	21.00 hodin 22.22 hodin
9. 7.	čtvrtek	půst 17. tamuz	2.13–21.54 hodin
10. 7.	pátek	začátek šabatu	20.00 hodin
11. 7.	sobota	PINCHAS 4M 25,10–30,1 hf: Jr 1,1–2,3 perek 1 mincha konec šabatu	20.45 hodin 22.16 hodin
17. 7.	pátek	začátek šabatu	20.00 hodin
18. 7.	sobota	MATOT–MASEJ 4M 30,2–36,13 hf: Jr 2,4–28; 3,4; 4,1–2 perek 2 mincha konec šabatu	20.30 hodin 22.07 hodin
22. 7.	středa	Roš chodeš av	
24. 7.	pátek	začátek šabatu	20.00 hodin
25. 7.	sobota	ŠABAT CHAZON DVARIM 5M 1,1–3,22 hf: Iz 1,1–27 perek 3 mincha konec šabatu	20.30 hodin 21.56 hodin
29. 7.	středa	začátek půstu 9. av	20.48 hodin
30. 7.	čtvrtek	půst 9. av konec půstu	21.27 hodin

*V sobotu a o svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.
Každé pondělí, čtvrtek a na Roš chodeš šachrit od 6.30 hodin.
Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.*

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

*Každou sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.
Páteční večerní bohoslužby se nekonají.*

Bejt Praha

(Španělská synagoga)

Každý pátek kabalat šabat od 19 hodin.

Bejt Simcha

(Mánesova 8, Praha 2)

V pátek 24. 7. se bohoslužba v Bejt Simcha nekoná. Místo toho zveme všechny na víkendový reformní šabat do Plzně (koná se od 24. do 26. 7.).

Kabalat šabat každý pátek od 18 hodin.

Hodiny pro veřejnost

až do odvolání pouze po předchozí telefonické dohodě.

ÚHELNÝ KÁMEN

O autorovi „Galilejských povídek“ s Dítou Krausovou

Dita Krausová se narodila 12. července 1929 v Praze. Prošla Terezínem, Osvětimi, osvobození se dočkala v Bergen-Belsenu. Po válce se provdala za spisovatele Otu B. Krause (1921–2000) a roku 1949 s ním odjela do Izraele. Vystudovala pedagogiku, angličtinu, kterou léta vyučovala. Žije v Netanji. Po smrti svého manžela se mj. stará o vydávání a propagaci jeho knih.

Paní Krausová, jak jste se s manželem seznámili?

V Terezíně se mnou v domově bydlela kromě jiných děvčat nějaká Soňa a ta byla zamilovaná do Harryho Krause, Otova mladšího bratra, pořád o něm básnila, ale on možná ani nevěděl, že do něj je zamilovaná. Otu mi poprvé ukázala před transportem do Osvětimi. Když jsem pak byla na kinderbloku, kde byl blokový starší Fredy Hirsch, vytvořili se tam takové „studijní“ kroužky. Děti seděly na stoličkách v kruhu a měly svého učitele, nějakého dospělého, který se jim věnoval. Já seděla v rohu a měla jsem před sebou několik knih – to byla naše knihovna. Asi dvanáct knížek, které jsem hlídala jako oko v hlavě. Předem mnou byla skupina, kterou učil Ota. Sřežila jsem knížky a dívala jsem se na něj.

Jaké to byly knihy?

To už si přesně nikdo nepamatuje. Jistě vím jen to, že tam byla *Historie světa* od H. G. Wellse. Z těch knih mohli učitelé i předčítat, ale spíš je používali jako pomůcky, aby učili děti abecedu. Vybírali slova a vysvětlovali jejich význam nebo vymýšleli slovní hry. Vždyt tam byly i děti, které žádnou normální školu nikdy nepoznaly. Přes noc byly knížky schované v kumbále, kde bydlel Fredy Hirsch.

Jaký byl Ota učitel?

To už si taky moc nevybavuji. Víím, že měl ve skupině dvanáctileté kluky, také syna předsedy židovské „samospřávy“ v ghettu Jakoba Edelsteina, Arjeho. Pak byl Ota poslaný na práci, já s maminkou taky. Po válce jsem ho potkala někde na úřadě ve frontě, stál tam a já se na něj usmála. On sice tvrdil, že mě nepoznal, ale pustili jsme se do řeči. Pak povídal: „Jo, já už víím, ty seš ta holka s tenkejma nohama,“ jako by tam tehdy nějaká holka měla tlusté nohy. Doprovodil mě na obec a celou cestu mi něco vyprávěl. Imponoval mi, protože toho spoustu věděl. To byl červenec 1945.

Ota se hned po válce zapsal na Karlovu univerzitu, studoval srovnávací literaturu, španělštinu a angličtinu. Ale nedodělal to. Restituoval podnik svého tatínka, továrnu na dámské prádlo. Musel ji vést, ale vůbec ho to nebavilo. Pak přišla únorová revoluce, z továrny nás vykopli, Ota chvíli pra-

Ota a Dita Krausovi v Roš Pina. Foto archiv.

coval na ministerstvu osvěty, jako jediný nekomunista, a pak se rozhodl odjet do Izraele.

Nikdy ho nezasáhl komunismus?

Byl komunista, když mu bylo asi patnáct. Pak ho to přešlo. Propadl sionismu, chtěl pracovat v Palestině jako zemědělec. Byl členem českého sionistického hnutí El Al. To sdružovalo mladé lidi z českých židovských asimilovaných rodin, bylo to liberálnější hnutí. Ota říkal, že zatímco ti „praví“ sionisté nekouřili, nepili, tančili jen *horu* a hodně debatovali, lidi z El Al četli Švejka, tancovali foxtrot a občas se napili piva. Pořádali kurzy hebrejštiny, jezdili na tábory, přednášeli, vydávali knížky, vedli asimilované Židy k tomu, aby se zajímali o sionismus.

Chystal se Ota na emigraci do Palestiny?

Určitě by odjel už před válkou, kdyby se mu to povedlo. Byl na *hachšara*, to byly přípravné zemědělské a řemeslnické kurzy připravující na práci v Palestině. Pak hnutí El Al postupně zaniklo, naposledy se jeho členové projeví právě jako vychovatelé na dětském bloku v Osvětimi.

Vám se chtělo do Izraele?

Já o sionismu neměla ponětí, i když za války jsem se setkala s židovskou mládeží a chodila jsem na Hagibor mezi lidi, co se chystali do Palestiny. Nevěděla jsem nic, navíc jsme už měli dítě, ale spoléhala jsem na Otu. Do Izraele jsme přijeli 16. května 1949, před šedesáti lety. S námi

jel Paťa Fischl, bratr Viktora Fischla, a další přátelé, ve vlaku i na lodi jsme byli spolu.

Jaké byly začátky v nové zemi?

Těžké. Trošku to připomínalo lágry. Napřed jsme bydleli ve stanech, bez podlahy, na písku. Vzpomínám si, že hned první noc byl silný vítr, odfoukl střešní dílec a přšelo na nás. Bydlelo nás tam dvanáct. Chodili jsme fasovat oběd s ešusem, všechno jídlo nám vždycky steklo dohromady. Ale byli jsme mladí, mně bylo dvacet. Tehdy nám strašlivě onemocněl náš osmnáctiměsíční synek, měl horečky, průjem, spalničky, zánět obou uší. Nakonec to dobře dopadlo: vzali nás k sobě příbuzní, obstarali lékaře.

Pak jsme se dozvěděli, že se jedna rodina ubytovala v Bejt Jicchak u Netanje a pracují tam s motykou u sedláků. Zvali nás, ať přijedeme. Ota tam začal pracovat, dostával denně libru dvacet pět, za to jsme žili. Bydleli jsme v dřevěných domcích, které později postavili. Pak jsme šli do kibucu, kde jsme zůstali sedm let, narodila se nám tam dcera... Už v kibucu začal Ota vyučovat na škole, potom nás Avi Fischer, předválečný Otův kamarád, pozval do dětské vesnice, kde žili společně děti a učitelé, Hadassim se to jmenovalo. Žili jsme tam třicet let.

Proč žili učitelé a děti dohromady?

Do Hadassim přišly děti z nejruznějších důvodů, třeba proto, že to byli sirotci nebo jejich rodiče sloužili jako diplomaté v cizině a nechtěli je brát s sebou. Smysl společného soužití byl v tom, že děti nezůstávaly po škole samy. Studenti bydleli spolu a naše děti s nimi chodily do školy a po škole je k nám vodily. Když všichni odjeli, vždycky zůstalo pár studentů, kteří v Izraeli nikoho neměli. Někdy jeli do jiných rodin, někdy zůstali a pak chodili k učitelům. Měli jsme několik chovanců, kteří k nám přilnuli, brali nás jako rodiče, chodili k nám po škole, měli pocit, že mají rodinu. Se třemi z nich jsem ještě v kontaktu.

Co se tam učilo?

Hadassim byla střední škola s maturitou. Ota tam učil angličtinu. Byl hodně populární. Říkalo se, že byl první učitel, kterého děti nikdy nezamkly do skříně. Byl trošku herec, byl vtipný, uměl se studenty zacházet. A odpoledne, když opravil všechny kompozice, seděl a psal.

Vy jste také učila angličtinu?

Nemohli jsme žít z jednoho platu, i když jsme měli bydlení a školy pro děti zdar-

ma. Nejprve jsem pracovala v jídelně, pak mě požádali, jestli bych nemohla přiučovat angličtinu děti, které měly nějaké potíže. Nakonec mě vzali do školy na zástup, a už jsem tam zůstala. Dodělávala jsem si všechny zkoušky, každé prázdniny jsem byla v kurzech, až mi dali licenci.

Mluvil Ota o svém psaní?

Mně říkal, že začal psát už před válkou, že ve škole četl své kompozice před celou třídou. Dalo mu to kuráž, psal i básně. Doma mu ještě vyšla *Země bez Boha*, ale většina nákladu už šla po únoru 1948 do stoupy. První knihu v Izraeli napsal v češtině, *Vítr z hor*. Ale s tou moc spokojený nebyl. Pak napsal anglicky knížku o dětském bloku v Osvětimi, nazval ji *Diary*, pak vyšla jako *The Painted Wall*, česky pod názvem *Můj bratr dým*. Další knihu napsal hebrejsky, česky byla vydána jako *Vepří ve přii*, to je humoristický román o kibucu, o různých postavách, které v něm žijí. Zažila jsem scény, které popisuje, vždycky mají pravdivé jádro, které Ota upravil.

Nyní vycházejí jeho Galilejské povídky. Jak vznikaly?

Rádi jsme jezdili na výlety, nejprve starým džípem, který špatně startoval, hodně jsme vyráželi do Galileje, do hor, ke Kineretu, k Jordánu a jeho přítokům. Ota strašně rád rybařil. Vždycky jsme spali v nějaké studentské ubytovně. Pak děti odrostly, jezdili jsme sami. A jednou jsme zase chtěli někde přenocovat a vedoucí ubytovny se zeptal: „A kde máte tu mládež?“ Myslel, že jsme učitelé se třídou. Nechal nás, ale pochopili jsme, že už se to nehodí.

Tak jsme začali hledat něco svého. Měli jsme známou v Roš Pina, která nám jednou řekla: a proč si něco nekoupíte u nás, je to tu hrozně laciný... Jeli jsme tam, uviděli jeden dům a hned jsme se do něj zamilovali.

Tak byl krásný?

Byl zarostlý keři, měl děravou střechu, uvnitř jedna místnost plná bot. Prý tam bydlel švec, který se upil k smrti. Ale nám se strašně líbil a byl opravdu laciný: nakonec jsme ho koupili asi za čtyři tisíce lir, to byly zhruba tři učitelké platy. Bylo to tam všechno nejdřív hodně primitivní, až časem jsme to upravili. Trávili jsme tam všechny prázdniny, tehdy to byly tři hodiny cesty, s dětmi, s vnuky. Ota se hrozně rád bavil s místními lidmi, všelicos se tam dělo, psal o tom, a tak vznikaly povídky. Až když byl hodně nemocný, jsme ten dům prodali.

Kde je Roš Pina?

Nahore v Galileji, blízko Safedu, v horách. Vesnici založili roku 1882 osadníci z Rumunska, kteří se chtěli živit chovem bource morušového. Baron Rothschild jim na to dal peníze a oni nasázeli moruše a postavili kamenné domky nedaleko pramene chladné horské vody. Ale výroba hedvábí se jim nevedla a pomalu počali to místo opouštět. Domky zůstaly prázdné. V padesátých letech minulého století přicházeli noví přistěhovalci a vesnice se začala znovu rozrůstat. Ale přitahovala zvláštní typ lidí, bohémy, umělce, lidi, kteří hledali Boha nebo smysl života, samotáře nebo lidi, co prožívali nějaké trauma, třeba rozvod, a hledali útočiště.

Má to tam takové zvláštní kouzlo, člověk dostává pocit, že se octl ve zcela jiném světě. Podle kabalistické tradice to je dokonce místo, kde se na konci dní zjeví Mesiáš.

Co znamená Roš Pina?

Úhelný kámen. V modlitbě Hallel se říká: „Kámen, který stavitelé zahodili, se stal kamenem úhelným.“

Pomáhala Otovi tamější atmosféra?

Já myslím, že ano. On se totiž zabýval, ne snad přímo mystikou, ale zajímaly ho momenty, které sám prožíval, chvíle absolutní koncentrace, kdy se cítil mimo tenhle svět. K tomuhle pocitu se pořád vracel – a dostal to i do těch povídek.

Byl věřící?

Říkal, že ano.

Ale ne v tradičním smyslu, nemodlil se, nechodil do synagogy, pro něj to byla jiná víra, abstraktnější.

Jak jste se vraceli do Čech? Kdy jste se sem dostali poprvé?

Poprvé jsem tu byli už v březnu roku 1989, ještě za komunistů. Konalo se nějaké mezinárodní sympozium v Terezíně, pozvali na něj lidi nejrůznějších národností z Východu i Západu. Přijeli jsme, chodili po Praze jako u vidění. My jsme tu čtyřicet let nebyli, Československo pro nás bylo nedostupné, nic jsme o něm nevěděli, jako by bylo na jiné planetě. Chodili jsme po místech, která jsme znali, a jen jsme si říkali, „Podívej, Vltava ještě teče.“ Pak jsme jezdili každý rok, naposledy v roce 1996. Ota měl vystupovat na knižním veletrhu, ale onemocněl a museli jsme se předčasně vrátit. To byla naše poslední společná cesta do Čech.

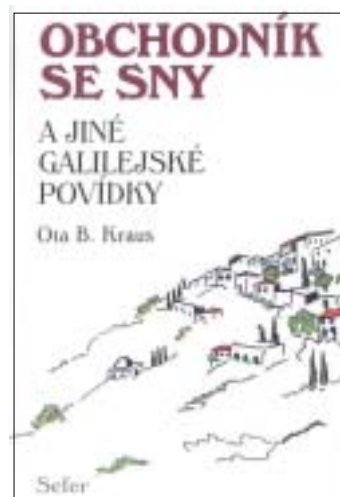
Alice Marxová

GALILEJSKÉ POVÍDKY

Knihy Oty B. Krause *Obchodník se sny a jiné Galilejské povídky* je výjimečná hned z několika důvodů. Napsal ji autor, který pochází z Čech (1921 Praha – 2000 Netanja) a který přežil věznění v koncentračních táborech Terezín a Osvětim-Březinka. V roce 1949 emigroval do Izraele. Ještě v Československu (1948) vydal svou první knihu *Země bez Boha*, jež dosud patří k tomu nejsilnějšímu, co bylo o holocaustu literární formou vytvořeno. V Izraeli napsal několik knih, převážně už anglicky, a některé vyšly také v českých překladech Pavla Stránského (*Můj bratr dým*, *Vepří ve přii*).

Sbírka „galilejských povídek“ *Obchodník se sny* uvádí čtenáře do jiného Izraele, jen málo podobného tomu, v němž se obvykle odehrávají příběhy Židů, kteří přišli do staronové vlasti a hledají tu své místo a obživu. Je to Izrael osudů, které se vymykají průměru a paušálu, Izrael vizionářů, snad občasných i podivínů, ale vždy osobností, které svůj život a svá trápení prožívají jako jedinečné, originální a vášnivě bytosti.

Jejich protagonisté – Istanbulský obchodník Estrugo v titulním příběhu, potomek maďarského konvertity v povídce *Světlo*, potomci podkarpatskoruského cadika Ešela v příběhu *Proč nebyl svět dosud spasen*, židovský mnich (*Zacharias*), Klára (*Ikona*), aktivista Hagany (*Kabát*) i kabalistický zubař v povídce *Zub* – se uchýlili do vlasti předků, aby opustili minulost a změnili svůj osud. Ale svůj příběh si přinesli s sebou a ten je neopouští. Vstupuje v nových podobách do jejich životů a přináší poznání, že tomu, co bylo, se nikomu nepodaří zcela uprchnout. Ale současně také

poznání, že s tímto vědomím je možné za nových okolností žít dál.

Vydáním knihy *Obchodník se sny* se podařilo Otovi B. Krause představit českým čtenářům v další poloze jeho tvorby. A současně obohatit literaturu týkající se Izraele o knihu mimořádnou a originální. *jd*

Ota B. Kraus

OBCHODNÍK SE SNY A MARNÝM TOUŽENÍM

Jako malý chlapec zažil Estrugo chudobu. Nebylo to proto, že by se snad jeho tatínek dal na pití nebo prohrál jmění v hazardních hrách. Spíš je to tak, že někteří lidé se narodí, aby žili a umřeli v chudobě, jako se jiní narodí s hrbem, šilhají nebo jsou leváci.

Žili v Saloniki, ale po světové válce, když Řekové zakázali Židům pracovat v neděli, odstěhovali se do Istanbulu. Estrugův otec se však nikdy nestal Turkem a nenaučil se pořádně turecky, což byl jeden z důvodů, proč ho nikdy nepozvali do vlivné rodiny.

„Jednou se z Orakoy odstěhujeme,“ ujišťoval ženu, ale nikdy se mu nepodařilo opustit tu nuznou čtvrť. Byl nanejvýš schopen si pořídít krámek, kde si židovské ženy kupovaly rybu na šabat, šedou parmici, tresku nebo kousek lososa. Po večerech sedával Estrugův tatínek s jiným Řekem a mluvili o ulicích, o přístavu a o židovské čtvrti v Saloniki a také o svých příbuzných v Americe, až měl slzy v očích.

Tu a tam položil svou velkou rybářskou ruku na chlapcovu hlavu a zhluboka vzdychl.

„Estrugo, Estrugo,“ mluvil k němu v ladino, „ty to mezi obchodníky dotáhneš daleko, protože já tě pošlu do francouzské školy.“

Najal chlapci učitele hudby, který ho učil hře na kytaru, a když přišel večer domů, naklonil se přes synovo rameno, a ačkoliv neuměl francouzsky, prohlásil nadšeně:

„Jak krásně ten chlapec píše, jaká spořádaná písnička a všechno bez chyb! Vůbec bych se nedivil, kdyby se jednoho dne stal prezidentem obchodní komory.“

Nedovolil chlapci, aby mu vypomáhal v obchodě nebo aby roznášel ryby do zámožných domů. Páchl by rybinou a spolužáci z bohatých rodin by se mu vysmívali. Trval na tom, že mu koupí oblek v exkluzivním obchodě v Shishli, a matka utrhovala z peněz na domácnost tak dlouho, až mu koupila americké plnicí pero a koženou brašnu, aby se nelišil od kamarádů. Byl nadějí a pýchou rodiny, všechny sny a touhy, které otec měl, když se odstěhoval do Istanbulu, musel splnit jeho syn Estrugo.

Ten pak nastoupil u malé lodní firmy ve městě a pracoval velmi pilně, přestože ho

majitelé zneužívali a málo mu platili. Přicházel do kanceláře před ostatními a ochotně zůstával i do noci. Žádná zakázka nebyla pro něho příliš malá nebo nedůležitá, aby se jí nevěnoval s velkým úsilím, takže majitelům firmy se obchod rozrůstal a vzkvétal.

Počínal si jako člověk posedlý kupováním a prodáváním. Viděl před sebou město s bankami a přístavem, bohaté domy a celé to bohatství nahromaděné mnohými gene-

racemi, a byl rozhodnut získat také svůj podíl.

Týden co týden dával stranou určitou částku peněz, ale čím víc měl, tím rostla jeho touha mít ještě víc, byl jako lovecký pes, který honí zajíce. Trápil se dvojným hladem, hladem cizince a hladem žida mezi mohamedány.

Ale navzdory tomu všemu zůstal příjmem společníkem, a i když byl šetrný, nebyl lakomý, uměl vyprávět vtipy, dovedl tančit tango a občas na večírku zahrál i na kytaru a zazpíval španělskou píseň.

Por que llamas, blanca mia

Por que llamas, blanca flor.

„Proč voláš, bílá dívko, proč voláš, bílý květe.“

Tleskali mu a jeho zpěv se jim líbil, protože měl dobrý hlas a ve slovech písně byl slyšet židovský folklor.

Získal si mnoho přátel mezi mladými lidmi a občas byl pozván i do některé rodiny, kde měli dceru, protože její otec potkal Estruga ve městě a tušil v něm muže se slibnou budoucností.

Po čase mu majitelé firmy dovolili sjednávat i ty nejchoulostivější obchody, a když viděli, jak dobře si počíná ve styku se zákazníky, s kapitány a s celníky, udělali ho

společníkem. Když pak dostal Sapporta, jeden z majitelů, srdeční záchvat, prodali mu podnik na sedm ročních splátek.

Zpočátku to byly ony roční splátky, které byly záminkou pro obchodování s drogami, ale pak se to stalo jakousi hrou a Estrugo prodával stále větší množství bělavých opiových koláčků a listů konopí pevně slisovaných do hrud. Byla to příhodná doba k výrobě snů a malé elegantní továrničky s krásně udržovanými francouzskými zahradami pracovaly na tři směny, aby popltávce zákazníků v Londýně, New Yorku a na Riviéře vyhověly. Drogy se staly módou bohatých a útěchou chudých. Jako by peníze ležely na ulici, stačilo Estrugovi jen se sehnout a naplnit si jimi kapsy. Je pravda, že bylo zapotřebí určité odvahy pustit se do takového podnikání, ale jakmile byly cesty a styky zajištěné, nezdálo se to nebezpečnější než obchodování s lískovými oříšky, fíky nebo

rozinkami.

Otec mu sice na svatbu přišel, ale necítil se doma ve velikém oslavném hotelu. Zatímco nevěstina rodina De Cordovů se shromáždila uprostřed tanečního sálu ve svých přepychových šatech, stál otec u vchodu jako osamělý cypřiš.

Stále ještě vypadal jako řecký rybář a jeden z bratranců ho mylně pokládal za vetřelce, který se přišel najíst na svatbu boháčů.

„Pojď dál a vezmi si,“ řekl mu. „Pro chudého Žida je tu toho víc než dost a dnes ti nikdo nebude mít za zlé, vezmeš-li si talíř s kuřetem a rýží s mandlemi a rozinkami. Jestli se tě někdo z nevěstiny rodiny zeptá, pověz mu, že jsi host z ženichovy strany. A jestli bude zvědavá nějaká teta z ženichovy strany, tak jsi z nevěstiny rodiny. Pojď, příteli, jez a pij, co hrdlo ráčí, je to zadarmo. Tady nikdo neplatí.“ A zasmál se vlastnímu vtipu.

„Zadarmo to není,“ řekl Estrugo senior a díval se, jak ze stolů mizí hory masa, kandovaného ovoce a plněných vinných listů, „protože já jsem zaplatil každý burek a každé zrno rýže. A to nemluví o rybách a o pití.“

Jídla se ani nedotkl a zůstal hladový, protože se ostýchal jíst stříbrnými příbory a pít z broušených sklenic, aby synovi ne-

udělal ostudu. Ale když na chvíli se synem osaměl, pohladil ho po snědé tváři a položil mu ruku na rameno.

„Jsmo zrovna tak dobří jako oni,“ řekl mu v ladino, „a já doufám, synu, že se dnes v noci za tebe nebudu muset stydět.“

Obrátil se k Rosettě, synově nevěstě. Měla na sobě tolik bílých krajek, že vypadala, jako by byla celá opředena pavučinou nebo mořskou pěnou, křehká a jemná jako křišťálová váza.

„V našem rodu jsou muži věrní,“ řekl svou turečtinou naučenou na rybím trhu, ale zarazil se. Neodvážil se hovořit s dívkou, která se stala jeho snachou, ale přesto mu byla cizí, jako by pocházela z jiné rasy.

Po svatbě Estrugo zcela zapadl mezi manželčiny přátele a její rodinu. Ti byli všichni stoprocentně turečtí ve všem, v řeči, oblékání i zvycích. Mladý pár se ubytoval v domě v Osmanbay, protože Estrugo měl rád ty úzké dlážděné uličky, stromy, malé obchůdky a dekorativní mramorové fasády. Kromě toho své ženě koupil dřevěnou vilu na ostrově Büyükada, kde se koupala v temném moři plném smaragdových řas. Koupě vily vyčerpala jeho konto, musel stále ještě odvádět Sapportům měsíční splátky za firmu. Ale nechtěl, aby se jeho žena cítila mezi přáteli zanedbaná nebo méněcenná.

„Každý má na Büyükadě vilu. Nemůžeš přece očekávat, že budu sedět celé léto doma, zvláště když ty nikdy nechodíš domů na oběd ani na odpolední brídk.“

Objednala si do svého salonu importovaný nábytek a křišťálový lustr, piano a tmavě červené sametové záclony se zlatými třásněmi, i když byl toho názoru, že nábytek, který si přinesla jako věno, byl dostatečně reprezentativní.

„Nač to piano, drahoušku, když na ně neumíš hrát?“

„Kdoví, třeba se jednou rozhodnu učit. Vyčítám ti já tvou kytaru? Nebo ty hloupé písničky, které zpíváš?“

Nezvykl si na reprodukce Rembrandta, van Gogha a Salvadora Dalího v těžkých zlacených rámech, ale ve všem jí povolil, protože byla vychovaná ve velkém domě a navštívila všechna muzea a galerie v celé Evropě.

Mohli žít velice dobře z peněz, které vydělával prodejem fiků a oliv, ale sotva namítl, že by mohli odložit koupi nového koberce na příští rok, Rosette se urazila a odmítla s ním spát. Sebrala prostěradlo,

přikrývku a polštáře a ustlala si v pokoji pro hosty.

„Ty jsi jen lakomý řecký rybář,“ volala na něj přes zavřené dveře. „Měl sis vzít nějakou holku z Makedonie nebo z Korfu, nebo jak se ty ostrovy jmenují. Nakonec mě ještě přinutíš bydlet v Balatu a snížit se na úroveň tvého vulgárního vkusu.“

Co jiného zbývalo Estrugovi než zajít na druhý den do obchodu a zaplatit za nové koberce, ačkoliv ty peníze potřeboval nutně do obchodu.

A přesto ho nazvala barbarem, když o týden později usnul při Čajkovského Italském capricciu a nepřišel domů na její týdenní brídkovou partii.

„Proč jste si nezahráli rummy nebo pokr. Kdybych si sám zboží nekontroloval, obrali by mě agenti o poslední pěták.“

Musel nutně docházet do skladu osobně, protože sedláci z hor byli vykutálení a občas zabalili do balíčku opia kámen nebo nasypali do máku písek, jindy mu zase ukázali sud s kvalitním olivovým olejem, zatímco v jiných byl olej ztuhlý a zakalený.

Naštěstí měl přítele, advokáta Papuchada, který byl ochotný za něho zaskočit a doprovázet Rosettu na všechny ty spole-

Estrugovi připadalo, že se honí za snem nebo že se ocitl na kolotoči, který nelze zastavit. Byl jako ve vichru, který ho žene vydělávat a vydávat stále víc a víc peněz. Dřel se do únavy, aby zvýšil příjem, ale veškerý zisk se okamžitě rozplynul v stále stoupajících výdajích za vedení přepychového domu.

Byly dny, kdy už měl dost toho nezákonného obchodu a raději by konopí a opium přestal prodávat. Četl noviny a byl si vědom, jak drogy ničí mladé lidi, věděl, jaký trest na něj čeká, kdyby ho chytili. Ležel beze spánku na měkké posteli a poslouchal, jak mu bije srdce obavou a pocitem viny, že obchoduje s jedem a se smrtí. Slíboval si, že příští zásilka bude poslední a že od toho dne bude prodávat už jen lískové oříšky a fíky. Ale nikdy se mu nepodařilo slib dodržet, protože Rosette měla křehké zdraví a neustále bylo zapotřebí peněz pro různé specialisty, pro psychologa, kardiologa, ortopeda a dietního poradce, nemluvě o kadeřnici, kosmetičce a pedikérce, které chodily do domu pravidelně.

Toužil po dítěti, ale těhotenství nepřicházelo v úvahu kvůli Rosettině delikátní konstituci, aspoň prozatím.

„Já bych nemohla,“ odtáhla se od něho, „dítě je velké břímě a můj lékař je rozhodně proti tomu, dokud se úplně nezotavím z poslední bronchitidy.“

Občas se Estrugo ve společnosti bohatých mladých lidí, kteří se scházeli v jejich nově upraveném salonu s exotickými obrazy na stěnách a třpytivým italským lustrem, zadíval přes kouř těžkých cigaret do dálky a divil se, kde to žije.

„Kdo vlastně jsem?“ ptával se sám sebe v přestávce mezi dvěma karetními hrami. „Je tohle opravdu můj domov

a je tahle žena skutečně moje manželka? Jsem majitelem tří lodí, mám ve městě kancelář a v ní účetního, ale připadám si jako vetřelec v cizí zemi. Doma mluvím francouzsky, s otcem se zdravíme v ladino a na ulici si musím dávat pozor, abych mluvil turecky, jinak by mi vojáci nadávali.

Ukázka z titulní prózy knihy Obchodník se sny a jiné Galilejské povídky, která právě vyšla v nakladatelství Sefer (208 stran, pevná vazba, barevná obálka). Doporučená cena 230 Kč, cena v redakci 180 Kč. O knize a autorovi viz rozhovor na str. 6–7 a text na str. 7.

Kresby Antonín Sládek.

čenské události, jichž se prostě nemohla nezúčastnit. Jinak by ztratila kontakt se světem kultury, jak říkala.

Lidé Estruga považovali za úspěšného obchodníka, obdivovali se jeho odvaze. Ale čím více vydělával, tím méně času mu zbývalo na pobyt v krásném domě se svou ženou. Žil v bludném kruhu vydělávání a utrácení peněz, a jakmile zaplatil jeden dluh, už tu byl další, který se musel zaplatit. Vždycky se našlo něco nového, co se muselo bezpodmínečně koupit – americké auto, nová lednička, a pak musela jet Rosette do Švýcar, aby se naučila lyžovat, nebo s přítelkyní do Francie do lázní.

KDY, KDYŽ NE TEĎ

Několik newyorských zastavení

Když letos vyhlásil americký prezident (už potřetí) květen jako měsíc amerického židovského dědictví, řekl že „bez vkladu amerických Židů by Spojené státy nebyly

jsou dnes ceněny její černobílé snímky ze 40. a 50. let: fotografovala momentky z newyorských ulic, z chudších imigrant-
ských čtvrtí, které znala z dětství: obyvate-

Richard Benson, *Brooklynský most*, 1980.

zemí, jakou jsou“. Pravdou je, že člověk nemusí o historii židovských obyvatel v Novém světě vědět vůbec nic, a přece tento příspěvek – alespoň v New Yorku – vnímá v podstatě na každém kroku, bez ohledu na to, zda právě probíhá nějaký měsíc dědictví, nebo ne. Zavítáte-li do této metropole, nemusíte se procházet po brooklynských ortodoxních čtvrtích nebo po Brighton Beach, čtvrti oděských Židů, abyste pocítili, jak hluboce se židovský živel, židovská historie a kultura v Americe zabydlely a jak jsou tu živé. Na to stačí letná návštěva turisticky nejexponovanějších míst.

MOMENTKY Z ULIC

V Metropolitním muzeu umění právě probíhá velká fotografická výstava. Samostatnou část tvoří asi třicet snímků HELEN LEVITTOVÉ, newyorské fotografky, která zemřela letos v březnu ve věku 95 let. Dcera ruského židovského obchodníka Sama Loeba a účetní chtěla malovat, ale protože si myslela, že nemá dostatek talentu, zvolila fotografii. Důležitý pro ni byl rok 1935, kdy se setkala s Henrym Cartier-Bressonem a doprovázela ho, když fotografoval brooklynské nábřeží. Po jeho vzoru si zakoupila leicu. Dalším vzorem pro ni byli umělci Walker Evans a James Agee. Ve čtyřicátých letech si přivydělávala jako filmová střihačka (pracovala mj. s Luisem Buñuelem) a filmu se věnovala i jako režisérka: natočila čtrnáctiminutový dokument ze španělského Harlemu. Nejvíce

le nejrůznějších národností a věku, hrající si děti, odpočívající muže v oblecích, pouliční muzikanty, matky s dětmi, řemeslníky, a aniž by jako kulisu použila jakoukoli typickou newyorskou scenerii, dokázala ve zkratce zachytit atmosféru města a příběhy všedních i svátečních dní lidí, kteří v něm žijí.

KOUSEK EVROPY

O pár kroků dál na rohu Páté avenue a Osmdesáté šesté ulice se nachází Neue Galerie, galerie věnovaná německému a rakouskému umění počátku 20. století. O ní a okolnostech jejího vzniku jsme na stránkách Rch již psali (viz 10/2002). Proto jen stručně připomeňme, že ji v roce 2001 ve zrekonstruovaném secesním domě otevřel filantrop RONALD R. LAUDER, který tak dokončil projekt, jež připravoval společně s galeristou SERGEM SABARSKÝM (1912–1996), a naplnil ji uměleckými díly ze své a Sabarského sbírek. Nacházejí se tu obrazy Gustava Klimta (mj. slavný portrét Adély Bloch-Bauerové), Eгона Schieleho, portréty Oskara Ko-

koschky, obrazy Maxe Beckmanna, Ernsta Ludwiga Kirchnera a Paula Kleea; a také nábytek a ukázky užitého umění dle návrhů Josefa Hoffmanna, Adolfa Loose, Kolomana Mosera a Marcela Breuera. V současné době tu probíhá výstava více než stovky obrazů členů umělecké skupiny Die Brücke s názvem *Brücke: zrod expresionismu v Drážďanech a Berlíně, 1905–1913*.

V Neue Galerie není pozoruhodné jen umění, ale také (a pro některé Newyorčanky především) káva a zákusky (nechybí štrúdl a Sacherův dort), které podávají v přízemí, v kavárnách Sabarsky a Fledermaus (pojmenované po slavném vídeňském kabaretu). Na židlích a u stolků vytvořených podle Loosových a Hoffmannových návrhů tu posedávají paní v letech, kterým zdejší atmosféra možná připomíná podniky v rodné předválečné Evropě. Situace došla tak daleko, že hned u vchodu se návštěvníků zdvořile zeptá elegantní černoš: „Jdete na umění, nebo na kávu?“ a podle odpovědi je náležitě nasměruje.

GUGGENHEIM A THANNHAUSER

Pokračujeme-li dál po Páté avenue, dojdeme k bílé, nezaměnitelné budově, jejíž spirálovitě řešený prostor dovádí některé návštěvníky až k závratí: Guggenheimovské galerii. Byla pojmenována na počest SOLOMONA ROBERTA GUGGENHEIMA (1861–1949), člena významné těžbařské rodiny pocházející původně z Německa, jenž se věnoval sběratelství umění a filantropii. Roku 1937 založil uměleckou nadaci, o dva roky později první galerii nazvanou „Muzeum nepředmětné malby“. Ta zahrnovala modernistické umělce Rudolfa Bauera, Vasilije Kandinského, Pieta Mond-

Helen Levittová, *New York*, asi 1940.

riana, dále obrazy Marca Chagalla, Fernanda Légera, Amedea Modiglianiho a Pabla Picassa. Když prostory muzea nestačily, napsal Guggenheim dopis slavnému americkému architektovi Franku Lloyd Wrightovi, aby navrhl novou galerii moderního

umění. Wrightovi trvalo patnáct let, než byl s návrhem spokojený. Ani sběratel, ani architekt se však galerie nedočkali: Guggenheim zemřel deset let a Wright půl roku před jejím otevřením na podzim 1959. Guggenheimova kolekce se stala základem zdejší expozice.

Její druhou podstatnou část tvoří sbírka JUSTINA K. THANNHAUSERA (1892–1976), syna slavného sběratele obrazů HEINRICH THANNHAUSERA. Ten před první světovou válkou ve své mnichovské galerii vytvořil výstavní program, který zahrnoval francouzské impresionisty a postimpresionisty, italské futuristy a moderní německé umění. Představil publiku i raná díla Kandinského, Franze Marca, Paula Kleea a Picassa. Po smrti otce Justin galerii rozšířil a založil několik poboček (v Lucernu a v Berlíně). Roku 1937 výstavní činnost „degenerovaného umění“ ukončili nacisté a Thannhauserovi emigrovali – nejprve do Paříže, roku 1940 do New Yorku. Od roku 1965 je Thannhauserova sbírka trvalou součástí Guggenheimovy galerie.

Na počest Franka Lloyda Wrighta je v galerii do konce srpna přístupna také velkory-

Talmudský citát jako reklama. Foto A. M.

se pojatá výstava mapující jeho celoživotní práci. A mezi skicami a modely domů, vil, veřejných budov, společenských středisek i celých měst trůní v samostatném záhybu „spirály“ velký model synagogy Beth Shalom, kterou architekt navrhl pro kongregaci ve Filadelfii (byla postavena r. 1954). Jedná se o jedinou synagogu, kterou projektoval, a o poslední návrh, jež před smrtí vytvořil.

Ohromná stavba zkonstruovaná ze skla a kovu působí vzhledem a lehce jako skutečná světelná archa plující nad vodami.

VILLAGE VANGUARD

Přeneseme-li se o několik mil na jih do Greenwich Village, nalezneme poblíž Astor Place nejstarší a nejvěhlasnější jazzový klub ve městě (a údajně v celém jazzovém světě) – Village Vanguard. Sídli v budově trojúhelníkového tvaru (když se ve čtvrti stavěla podzemní dráha, byla spousta

domů zbourána a vznikly tu nestandardní parcely), v omšelém suterénním sále, jehož trojstranné dispozici vděčí za svou vynikající akustiku.

Muž, který klub roku 1935 založil a stal se ještě za života legendárním impresářiem s neomylným instinktem pro výběr kvalitních hráčů, jejich přítelem, pomocníkem a inspirátorem řady hudebních počínů, se jmenoval MAX GORDON (1903–1989) a pocházel z litevského Sviru. Když mu bylo pět, rodina se vystěhovala do USA, do Portlandu, kde jeho otec pracoval jako podomní obchodník. Max jako malý chlapec prodával noviny spolu s budoucím malířem Markem Rothkem. Vystudoval Reed College a začal studovat práva; z univerzity však brzy odešel. Lásky k jazzu ho časem přivedla až k vlastnímu klubu. Nehrál se v něm ale jen jazz: recitovala se jidiš poezie, zněla tu folková hudba a předváděl se kabaret. Gordon umělce přitahoval: dodával jim odvalu, půjčoval peníze, nedělal rozdíly mezi černými či bílými. Ve Village Vanguard začínali třeba Barbra Streisandová, Pearl Bailey,

Woody Allen, Pete Seeger, Lenny Bruce, Woody Guthrie, Miles Davis, Hank Mobley, trio Billa Evanse. Nahrávaly (a nahrávají) se tu koncerty a označení „Živě z Village Vanguard“ je dodnes pro album tou nejlepší reklamou. Od Gordonovy smrti vede klub

Trojúhelníkový dům, v němž sídlí klub Village Vanguard. Foto Jiří Zavadil.

jeho paní Lorraine s pomocí dcer Rebecky a Debory. Klub má nyní vlastní orchestr (Village Vanguard Jazz Orchestra), který tu hraje v pondělí, další dny se umělci střídají. V červnu zde vystupoval například Sextet tří Cohenů, v němž na basu exceluje i u nás známý Avišaj Cohen.

REKLAMA Z TALMUDU

Při sebekratší návštěvě New Yorku zaujme i spousta „židovských“ detailů: košer nabídka i v nejjednodušších bufetech, desítky židovských jmen na obchodních tabulích v každé ulici, sváteční oblečení Židů a Židovky (ve škále od kaftanů po elegantní či mírně výstřední obleky) mířící v pátek večer a v sobotu ráno do svých ortodoxních, konzervativních či reformních synagog. A ke zdejší atmosféře patří nějak i to, že jako reklama tu může figurovat talmudský citát. Ve výloze Gapu, známého obchodu s módními oděvy, na nejrůznějších manhattanských nákupních tepnách se nad hlavami spěchajících lidí a střechami aut vznášá nápis: „Kdy, když ne teď?“ ALICE MARXOVÁ

JEDEN Z POSLEDNÍCH

Výstava v Terezíně připomíná Franze Petera Kiena

Peter Kien patřil k poslední předválečné generaci mladých židovských umělců, byl stejně starý jako Jiří Orten, jako Gustav Schorsch nebo jeho přítel Gideon Klein, pokud jmenujeme ty nejznámější. U všech si klademe nutně otázku, oč všechno jsme byli jejich smrtí ochuzeni, co všechno mohli vytvořit a jakou úlohu mohli v našem světě sehrát. To, co stačilo vytvořit za svůj krátký život, není však pouze příslibem do budoucna, ale má cenu i samo o sobě. Kien byl stále zmítán pochybnostmi o hodnotě své práce. Všechno, co se dodnes z jeho tvorby dochovalo – přes dva tisíce kreseb, desítky obrazů, stovka básní, řada povídek, pět divadelních her a libreto opery *Císař Atlantidy*, svědčí však o opaku, o neobyčejně nadané umělecké osobnosti malíře a básníka.

DĚTSTVÍ

Rodiče Petera Kiena pocházeli z Moravského Slovácka. Otec Leonard (1886–1944) a matka Olga, rozená Freundová (1898–1944), se krátce po první světové válce přestěhovali do Varnsdorfu, kde měl Leonardův bratr Edmund textilku. Zde se jim 1. ledna 1919 narodil syn Franz Peter Kien, o dva roky později dcera Gina. Peter byl od dětství považován za génia. Podle otce si od tří let stále něco rýmoval, v pěti normálně četl a psal, od nejtělejšího dětství také kreslil a již jeho nejranější kresby nesou neobyčejnou svobodu výrazu. V pěti letech začal brát první hodiny hudby a kreslení. Mluvil běžně česky i německy, naučil se francouzsky a anglicky; za literární řeč si zvolil němčinu.

V roce 1929 se rodina přestěhovala do Brna, kde Peter studoval reálku. Tehdy začal zdokonalovat svou techniku kresbou podle skutečnosti, věnoval se fotografii, zabýval se karikaturou. Ve 13 letech napsal ve verších a próze svůj první dramatický text, komickou hru *O pravdě a lži*, kde se již objevují vážná témata smrti, ná-

silí, pravdy a svobody. V lámané němčině napsal povídku *Válka s abecedou* – rozpad pořadí písmen v abecedě vede k totálnímu chaosu a válce všech proti všem, kterou vede pomatený vůdce. V parodické povídce popisuje šestnáctiletý Kien brněnské vězení, v němž jistý „Schmuss ben Quatschi“ studuje rafinované způsoby mučení, které chce uplatnit ve své zemi. V těchto pracích jsou již předznamenána vážná témata totalitní společnosti a války z jeho terezínských dramát.

ŠKOLY

V roce 1936 se Kien stěhuje do Prahy, kde chce věnovat všechn čas umění. Na podzim začne studovat malířství na přípravce Akademie výtvarných umění, bydlí na Masarykově koleji v Dejvicích a začíná publikovat v *Prager Tagblattu*. Na Akademii našel chápavého prof. Nowaka a řadu nových přátel, Evžena Nevana, Věru Kotyzovou, Františka Jiroudka a další. Především se zde ale setkal s pozdějším slavným dramatikem Peterem Weisssem (1916–1982 Stockholm), s nímž si byli zvláště blízcí. Kien mu mj. věnoval Kafkovy prózy, které ovlivnily rozhodujícím způsobem Weissovu tvorbu. Weiss podobně jako Kien také psal a své texty ilustroval a vázal v úhledné strojopisné samizdaty. Jejich společným oblíbencem byl Alfred Kubin. V roce 1938 Weiss odjel přes Švýcarsko do Švédska a naléhal na

F. P. Kien: *Autoportrét*, akvarel, tužka, 1939.

Kiena, aby co nejrychleji emigroval; jeho poslední dopis si Kien vzal s sebou do lágru a až do konce ho nosil při sobě.

V roce 1937 Peter navštěvoval vedle studia na Akademii také grafickou školu *Officina Pragensis*, kterou na Valdštejnském náměstí založil grafik Hugo Steiner-Prag (1880–1945 New York). Jeho znalosti a osobnost na Kiena udělaly velký dojem, navíc se zde mohl naučit všechno o knižní grafice, která mu byla tak blízká. Navštěvoval také scenáristické kurzy při Svazu filmařů. V říjnu 1937 se účastnil prvního *Salónu na schodech* v D 38, který E. F. Burian pořádal na podporu mladých umělců. V březnu 1938, krátce po anšlusu Rakouska, nesl Kien s Weisssem jeho velký obraz *Velké divadlo světa* po ulici do Akademie. „Náhle před námi z okna vyskočil člověk a rozplácnul se přímo před námi, na ulici, zemřel nárazem na chodník. Postavili jsme obraz – a vedle něj ležel tenhle rozmaširovaný člověk,“ zaznamenal událost Weiss.

SVATBA V PROTEKTORÁTU

Po okupaci v březnu 1939 je Kien nucen odejít po třech letech z Akademie, bez úspěchu hledá možnost vystěhování do Ameriky. Jedinou nadějí zůstává nakonec Palestina, vstupuje tedy do hnutí *Hechaluc* a účastní se letního tábora *hachšary*. „Cítíme se opravdu jako krysy, které mají na vybranou skočit do moře, nebo počkat, až si je moře vezme. Rozhodli jsme se ale skočit.“ V srpnu pomáhá stěhovat rodiče do Bzence. Na podzim dostal možnost studovat a pracovat v *Officině Pragensis*, kterou po Steinerově odjezdu vede grafik Jaroslav Šváb. Ovládá nepřeberně stylů a technik, s překvapující nápaditostí a svobodou řeší návrhy vzorů balicího papíru, reklamy a plakáty cestovních kanceláří, především ale četné obálky knih svých oblíbených autorů, které dodnes působí neobyčejně živě a moderně.

Svatební fotografie Ilse a Petera; Praha 1940.

V listopadu 1939 se Kien seznámil s Ilse Stránskou a stěhuje se ke Stránským do pokoje po Ilsině sestře, která emigrovala do Anglie. „Je to tak živý, inspirativní člověk, díky němu jsem poznala tolik no-

vého, tolik milých lidí, krásných knih...“ píše Ilse sestře. Neobyčejně kulturní rodina Stránských mu dává pocit domova a zázemí. Obec připravuje mladé na emigraci a pořádá rekvalifikační kurzy – Peter absolvuje kurz fotografie, Ilse ošetřování nemocných. V roce 1940 je činný v sionistických organizacích, vyučuje v *Alijat hanoar* a účastní se letního tábora hachšary společně s Ilsou. Vystavuje znovu na žakovské výstavě Officiny Pragensis.

Dne 1. října 1940 se žení s Ilse a téhož dne se ujímá vedení grafického kurzu pražské židovské obce ve Vinohradské synagoze, na výuce se podílejí rovněž Ferdinand Bloch a Richard Saudek. Má zde až 44 žáků a vyučování mu zabírá hodně času

a sil. Kromě praktických cvičení přednáší teorii kompozice, dějiny umění, zásady užité grafiky, nauku o barvách a materiálech, kompozici a styl stejně jako užití různých druhů písem. Celý rok uběhne v intenzivní práci, 4. prosince 1941 je deportován transportem Ak 2 do Terezína.

POSLEDNÍ LÉTA

V Terezíně začíná ihned pracovat společně s Frittou v kreslírně Technického oddělení, kterou vede ing. arch. Otto Zucker, zástupce Jakoba Edelsteina. Jeho schopnosti jsou zde vysoce ceněny, pracuje na výsledné grafické úpravě statistik, týdenních výkazů a přehledů o činnosti samosprávy. Dostává propustku, díky které může navštěvovat téměř všechny provozy ghetta. V Technické kanceláři spolupracuje s Helgou Wolfensteinovou, mnohé se může naučit od starších kolegů Fritty, Blocha, Ungara a Haase. Portrétuje své přátele, malíře Frittu a Ungara, Gustava Schorsche, Gideona Kleina, MUDr. Ericha Springera a další. Se zbytky barev maluje na hrubé plátno pohledy z terezínského Kavalíru. Po půl roce do Terezína přijíždí také Ilse a o něco později její rodiče. Díky Kienovi mohou všichni bydlet přímo v Magdeburských kasárnách, kde sídlila administrace a vedení ghetta. Když koncem ledna 1943 přijedou do ghetta také rodiče Kienovi, ubytují se společně se Stránskými.

Během jara a léta 1942 Kien píše divadelní hry *Medea*, *Loutky* a básnický cyklus *Mor*. V květnu 1943 Gustav Schorsch inscenuje *Loutky*, pro které byl prý inspirací atentát na Heydricha; dočkal se 25 repríz. V září Kien pořádá veřejné předčítání dramatu *Sabbatai Zwi*. Koncem roku 1943 vzniká próza *Strašný sen*, obraz totalitní společnosti ghetta, povídka *Na hranici*, alegorická pohádka *Pět velikánů* a nakonec libreto opery *Císař Atlantidy*. Císař vyhlašuje totální válku všech proti všem až do konečného vítězství, jímž bude vykořenění „zkaženosti“ a současně vyhlazení celého lidstva. Na to nestačí ani Smrt, která opustí své místo a lidé přestanou umírat. Opera měla být uvedena počátkem roku 1944 v re-

F. P. Kien: *Portrét Ilse*, 1942–1944.

žii Carla Meinharda, Zelenka již nakreslil skici k výpravě a Rafael Schächter ji začal zkoušet. Premiéra se však nekonala, podle všeho byla zakázána pro příliš nápadné narážky na nacismus a vůdce. Básnický cyklus *Mor*, který líčí morové město, podobající se Terezínu, zhubel v českém překladu Gideon Kleina a uvedl v prosinci 1943. Ilse zatím pracovala v krejčovské dílně, kde šila panenky podle Kienových návrhů.

V roce 1944 Kien hodně kreslí, podílí se výstavě terezínských výtvarníků a účastní se přípravy „zkrášlovací akce“, navrhl také bankovky potěmkinovské Banky židovské samosprávy, které provedl pražský rytec Jindra Schmidt. Když v červenci 1944 byli nejbližší Kienovi přátelé z kreslírny technické kanceláře zatčeni za „propagandu hrůzy“, Kien jakýmsi zázrakem unikl. Ilegální tvorbu svých přátel údajně neschvaloval, protože nechtěl ohrozit své nejbližší. Před deportací věnoval přítelkyni Helze Wolfensteinové kufr plný skic

a kreseb, který ukryla na infekčním oddělení Vrchlabské nemocnice, kterému se esesáci vyhybali; odtud také pochází velká část dochovaných Kienových prací.

Podzimními transporty do Osvětimi odcházejí 12. října nejprve Ilsini rodiče, 16. října jsou deportováni Peterovi rodiče a s nimi odcházejí i Peter s Ilsou, ale také všichni ostatní, kteří se podíleli na uvedení *Císaře Atlantidy*. Podle jednoho svědectví Peter prý při selekci neopustil otce, i když patrně věděl, co ho čeká. Nejspíše byli všichni 18. října 1944 hned po příjezdu do Osvětimi zavražděni.

VÝSTAVA A MONOGRAFIE

Současná výstava na Malé pevnosti v Terezíně představuje téměř tři stovky Kienových výtvarných děl a dosud neznámých dokumentů a bude otevřena až do 14. září 2009. Architekt výstavy Georg Schrom se pokusil s pomocí dřevěných beden vytvořit instalaci, v níž se vizuální a verbální výraz, umění a literatura vzájemně prostupují a doplňují. Výstava je společným projektem Památníku Terezín a Izraelské Solidarity, sponzory projektu jsou Claims Conference, New York; International Task Force, Německo; Pär Stenberg, Švédsko; Ministerstvo kultury České republiky, Česká rada pro oběti nacismu a Židovské muzeum v Praze. K výstavě byla vydána obsáhlá a velmi zdařilá Kienova monografie od Jeleny Makarové a Iry Rabina, v níž se

F. P. Kien: Návrh plakátu ke hře V&W *Osel a stín*, akvarel, 1940–1941.

podánilo shromáždit vedle umělcových děl a textů také množství rodinných fotografií a dokumentů, které nás provázejí celým jeho životem. V citlivé grafické úpravě Petra Osvalda byla tato první skutečná monografie terezínského umělce vydána nakladatelstvím Oswald. ARNO PAŘÍK

MLACH V MARRÁKEŠI OŽÍVÁ

Z cyklu: Kde všude žijí Židé. Maroko

„Na tomto pustém židovském hřbitově však není nic. On je pravda sama, měsíční krajina smrti. Pozorovateli je srdečně lhostejné, kdo kde leží. Neshýbne se, aby se to pokusil rozluštit. Jsou tu všichni jako su-

vou: obchodníci s černými jarmulkami tu odměřovali loktem hedvábí, v chederech se židovské děti divoce kymácely dopředu a dozadu a recitovaly vysokými hlásky: „Alef. Bet. Gimel.“ Zažil tu čtvrt velmi

Židovský hřbitov v Marrákeši. Foto na této dvoustraně Michaela Rozov.

a člověk by přes ně nejrady bleskurychle přeběhl jako šakal. Je to poušť z mrtvých, na níž už nic neroste, poslední, nejposlednější poušť.“ Tak popisuje židovský hřbitov v Marrákeši v 60. letech minulého století spisovatel Elias Canetti ve svých *Hlasech Marrákeše. Zápiscích po jedné cestě* (nedávno vyšly i česky v nakladatelství Prostor). Canetti hřbitov srovnává s jinými hřbitovy, které skýtají potěchu svým životem – rostlinami a ptáky, kde se „návštěvník, jako jediný člověk mezi tolika mrtvými, cítí povzbuzen a posílen, vnímáje svůj vlastní stav jako záviděníhodný“.

I dnes připomíná marrákešský hřbitov vyprahlé bílé pole: prosté hroby, pokryté rozpraskanou, sluncem vybělenou a místy zčernalou omítkou. První s čím se přichází setkat, je morbidní připomínka epidemie cholery – tři sta malinkých hrobů beze jmen, leží v nich děti, které nákaza zabila před pěti sty lety spolu s dalšími 7200 nešťastníky. Na rozdíl od dřívějších let však dneska pustě a morbidně z hlediska židovského života působí i celá „židovská“ čtvrt.

POSLEDNÍCH 250

Canetti tu ještě viděl a popsal lidnatou, kosmopolitní čtvrt, již obývali Židé z Atlasu (berberští Židé, kteří sem přišli již ve 12. století), Židé španělští, portugalské, francouzští a ruští. Zažil čtvrt velmi rušnou a ži-

otevřenou, například někteří Židé, ignorující egyptskou ránu, tu pojídali s místními třeba i pražená sarančata. Sarančata se ještě v židovské čtvrti prodávají, ale Canettiho kipy a plnovousy už se odstěhovaly do Izraele, Francie či Spojených států.

Zatímco totiž ještě v roce 1960 žilo v Marrákeši přes deset tisíc Židů, dnes jich tu trvale bydlí asi 250. Jsou to převážně staří lidé, skrytí za vysokými zdmi typických marrákešských domů, zvaných *rijády*, které zvenku dovolují jen pohled na vysoké oprýskané zdi a na brány, velkolepé či nuzné, napovídající o stavu kapes a myslí majitelů. Těmi branami pozvaní vstupují do příjemného chladu dvorů,

v lepším případě vykládaných tamní typickou mozaikou zvanou *carlage mauresque*.

Takovou *carlage* s motivem Davidovy hvězdy v modrobílé barvě Izraele bylo možné zhlédnout ve dvoře marrákešské sy-

nagogy *Al Azma*, kam jsme se dostali až poté, co asi třináctiletý židovský hoch prověřil znalost mé hebrejštiny. Uvnitř nám drobný bělovlasý modrooký *gabaj* synagogy jménem Chananja odrecitoval své povinné penzum posledního půstoletí židovské historie v Marrákeši pro turisty. Tedy, že zde zbyl sám, že celá jeho rodina ve dvou emigračních vlnách, v 50. a potom 60. letech minulého století, odešla do Haify, kam jezdí dvakrát ročně na Vysoké svátky. A taky, že život Židů v Marrákeši je u konce, a ti z nich, kteří stále ještě dávají přednost Maroku před Izraelem, Francií či Spojenými státy, odcházejí do Casablanky. Poté si lakonicky vyžádal 10 eur, které jsem chtěla deponovat do *kupat cdaka*, on je ale rezolutně vzal a strčil do kapsy.

„Stojí tu, vztyčeni, uprostřed těch, kteří všichni leží,“ psal kdysi nositel Nobelovy ceny Elias Canetti o přeživších v Marrákeši. „Ale jejich stromy a domy jsou vztyčené. Byly zde zasazeny a postaveny a obklopují je jako jakási pozůstalost, jež je tu k tomu, aby se jim líbila.“

MLACH

Židé se v Marrákeši usadili poprvé ve 12. století za vlády Almorávidů: dovolil jim to zakladatel města Jusuf Ibn Tašfin (1061–1106). Jeho následník je vyhnal, židovská obec se však po několika desetiletích obnovila a prosperovala, dokud se nedočkala další perzekuce za vlády militantních Almohadů. Židé se pak směli ve městě znovu usadit až po polovině 13. století. O sto let později se v Marrákeši usadilo mnoho Židů vyhnaných ze Španělska a Portugalska.

Ulička bývalé židovské čtvrti.

ných ze Španělska a Portugalska. Během 16. století sem přicházeli také *marané*, Židé přinucení ve Španělsku a Portugalsku ke konverzi, a Marrákeš se stal důležitým centrem těch, kteří se vraceli k víře svých předků. Sefardští Židé získali převahu nad místními. Tyto dvě skupiny (místní a Sfaradim) žily v separátních čtvrtích, dokud v roce 1557 sultán al-Ghálil Bilach nezřídil *mlach* pro všechny.

(*Mlach* je marockou obdobou ghetta; slovo je semitského kořene m-l-ch, což hebrejsky i arabsky znamená sůl; první *mlach* byl založen v roce 1438 na území bývalého solného dolu jižně od Fezu.)

V 16. a 17. století za vlády Saadů, se Židům dařilo velmi dobře, na sklonku jejich vlády byl dokonce Žid guvernérem města. V tomto období vznikly dominanty Marrákeše – madrasa Ben Josef, palác El

Typické marrákešské domy zvané *rijády*.

Badi a hrobky Saadů. Židé ovládali místní průmysl i finance, obchodovali se subsaharskou Afrikou, včetně s Marokem ovládanou říší Timbuktu, a kromě velkolepých staveb financovali též války této dynastie proti Portugalsku a osmanské říši. Dařilo se jim vcelku dobře i za vlády Alawitů, ve městě byly ješivy a *talmud tora*, kam jezdili studovat i Židé z Amsterdamu, zdejší kabalisté byli zváni ke dvoru. Nicméně obec už nebyla tak bohatá; 70–80 % marrákešských židovských rodin žilo na hranici chudoby. Tato situace trvala až do 20. století.

Ještě před sto lety byl marrákešský *mlach* největším v Maroku. Fungovaly zde školy Alliance Israelite Universelles (od r. 1899) a další židovské vzdělávací instituce. Synagogy se tehdy nacházely v každé ulici, dnes fungují v celém městě podle domorodců jen dvě: *Al Azma* s tím modrookým *gabajem*, kterou jsme před chvílí navštívili, a jedna prý naproti trhu s klenoty, kde ještě několik židovských zlatníků vyrábí mimo jiné ruku Fatimy, židovský i muslimský symbol štěstí. Druhou synagogy jsme ale nenašli.

Sídlo marrákešské židovské obce.

PŘÁTELSKÁ ARABSKÁ ZEMĚ

V 50. letech minulého století se ekonomická činnost místních Židů rozšířila za hranice čtvrti do ostatních částí medíny, směrem k hlavnímu náměstí Džamaá El Fna. Náměstí je tradičním centrem Marrákeše, v podvečer tu začíná šaráda akrobatů, vypravěčů, kouzelníků a krotitelů kober, lidé se živí vším, počínaje skopovým připravovaných na ohni v tradičních hlíněných *tažínách* až po šneky v pepřovém nálevu, a zapíjejí to lahodným čerstvým pomerančovým nebo zázvorovým džusem za jedno euro. Nedaleko se nachází mešita Kutubía, jedna z architektonických veleděl dynastie Almohadů, unikátní stavba Kúba El Barúdín, přilehlá k proslulé madrase Ben Josef, je jeden z hlavních architektonických úspěchů dynastie Almorávidů.

Dnešní nebyvalý podnikatelský boom v Marrákeši láká k sobě po čase znovu pozornost Židů. Přijíždějí sem stále častěji jako turisté: země je bohatá na židovské památky, čtvrti, hrobky *cadiků* apod., před necelými dvěma lety zde otevřeli izraelští podnikatelé první košer hotel. V *mlachu* jsou tu a tam vidět zrekonstruované *rijády*, které prý koupili movití Izraelci místního původu. Politika marockého království vůči Židům je příznivá a konzistentní. Jeho reakce na židovské dění, ať jde o veřejná odsouzení teroristických útoků, ke kterým v Maroku došlo, nebo o holocaust, jsou vždy více než korektní. Největší zásluhu na tom má v roce 1999 zesnulý král Hasan II. (Ten dokonce v roce 1999 zorganizoval v Marrákeši Světový slet marockých Židů.) Jeho nástupce

Muhammad VI. pokračuje v téže linii. Rozhodně odsoudil teroristické útoky v Tangeru v roce 2000 a v Casabance v roce 2003. Před několika týdny například prohlásil, že holocaust je jednou z nejtragičtějších kapitol v moderní historii: „Historická amnézie nijak nemůže ovlivnit pojetí holocaustu, které je vlastní mně i mému lidu.“ V Izraeli je Maroko vnímáno jako nejvíce přátelská arabská země. Fungují diplomatické vztahy, a to i na nejvyšší úrovni (krále, prezidenta a premiéra), a Izraelci se nebojí do Maroka cestovat.

MICHAELA ROZOV, Marrákeš

ZLATÝ MAHARAL

Nejnovější počín jablonecké České Mincovny připomíná čtyřsté výročí úmrtí rabího Jehudy Löwa ben Becalel. Medaile, kterou k tomuto výročí v minulých dnech vydala, je dílem akademického sochaře a restaurátora Jiřího Věnečka, rytecké úpravy provedl Lubomír Lietava. Medaile jsou ze zlata (AU 999,9), mají průměr 28 mm, váží 15,56 g a jsou číslované. Mincovna jich

zhotovila 600 v provedení proof, jedna stojí 15 000 korun. Ak. sochař J. Věneček (69), absolvent Vysoké školy umělecko-průmyslové v Praze (1965), patří k našim nejvýznamnějším tvůrcům pamětních mincí a medailí: z jeho prací připomeňme alespoň pamětní stříbrné mince pro ČNB k 650. výročí vydání nařízení Karla IV. o zakládání vinic (2008), u příležitosti

100. výročí dobytí severního pólu (2009), či zlaté mince z cyklu *Deset století architektury: Renesance – zámek v Litomyšli*, (2002), *Novogotika – zámek Hluboká* (2004) a *Kubismus – Gočárovův dům v Lázních Bohdaneč* (2005). Věneček je také autorem řady pamětních desek a soch (např. v rodné Litomyšli, památníku na bývalém židovském hřbitově ve Svitavách, pamětní desky Maxe Broda na Novém židovském hřbitově v Praze, desky Tobiase Jakobovitse v pražské Jáchymově ulici aj. tp

RÉTI – ŠACHISTA STOLETÍ

Čechoslovák tělem i duší

V letošním roce si šachisté na celém světě připomněli dvě výročí jednoho z nejlepších šachistů dvacátých let minulého století, Richarda Rétiho. Syn židovského lékaře

M. Friedmanová: Richard Réti.

Samuela Rétiho a matky Anny, rozené Mayerové, se narodil 28. května 1889, tedy před 120 lety, v uherském Pezinoku (dnes Slovenská republika). Jeho bratr Rudolf (1885–1957) byl skladatel a klavírista. Richard záhy projevil nevšední nadání pro matematiku, odstěhoval se (s matkou) do Vídně, kde vystudoval gymnázium a začal matematiku studovat na univerzitě.

Osudem se mu stala proslulá kavárna Central, ve které se scházeli význační umělci a hlavně šachisté. Vstoupil do Vídeňského šachového klubu. Hra ho stále více přitahovala, až nakonec dostala přednost před matematikou. Réti nedostudoval a začal se věnovat šachu profesionálně. Během první světové války přesídlil do Prahy a jeho velká šachová kariéra začala. Jak sám řekl, šachový život v Praze mu byl milejší než ve Vídni. „Šťěstí mi změ-

Koncovka slavné partie Réti vs. Bogoljubov, NY 1924.

nou politické situace přálo a stal jsem se příslušníkem Československé republiky,“ napsal v jednom svém dopise. „Jsem Čechoslovákem tělem i duší, mluvě svou mateřskou řečí německou.“ Na turnajích v zahraničí po válce vystupoval i jako propagátor nové Československé republiky. Zvítězil

nebo se dělil o první místa na mnoha silných turnajích. Na slavném turnaji v New Yorku v r. 1924 porazil tehdejšího mistra světa a vítěze turnaje Capablanku, který předtím osm let neprohrál, i legendárního Alexandra Aljechina. Shodou okolností se oba vzdali po Rétiho 31. tahu Vd1-d5. Na tomto turnaji dostal také cenu za krásu v partii s Bogoljubovem. V roce 1925 vybojoval titul mistra Československa a svou druhou vlast reprezentoval na první šachovnici na olympiádě v r. 1927, kde získal 11,5 bodu ze 13 partií! Jedním z vrcholů Rétiho kariéry bylo dělení prvního místa s Rudolfem Spielmannem na turnaji v Teplicích v roce 1922.

Réti patřil spolu s Aronem Nimcovičem k představitelům tzv. hypermoderní školy. Byl nejen vynikajícím šachistou, ale i publicistou, komentátorem a skladatelem šachových studií. Některé z nich se dnes již považují za klasické. Velký je jeho přínos i v oblasti zahájení. Systém, který začíná tahem 1.Jf3, nese dodnes jeho jméno. Réti byl v šachu umělcem. Nešlo mu pouze o výsledek, ale především o obsah partie. Nehrál jen na výhru. Snažil se vyhrát krásně. (Tento přístup k šachové partii, spojený s častou roztržitostí, ho připravil možná o lepší umístění v některých turnajích.) Naprosto bezkonkurenční byla jeho hra naslepo. V roce 1925 vytvořil světový rekord v této disciplíně, když hrál s 29 hráči, aniž by pohlédl na šachovnici. Tento nesmírně namáhavý a vysilující způsob hry, po kterém několik dní nemohl spát, byl

zřejmě také jedním z důvodů poklesu jeho formy v pozdějších letech. (Réti byl však ale také známý svou velkou zapomnětlivostí. Říkalo se o něm: „Kde je Rétiho aktovka, tam již Réti není.“) Často se o něm hovořilo jako o vážném kandidátovi na zápas o šachový trůn. K boji o titul mistra světa se však nedostal. Před 80 lety, 6. června 1929, se ve čtyřiceti letech stal obětí spálové epidemie. Zemřel v pražské nemocnici Na Bulovce. Pohřben je ve Vídni.

V roce 2005 v anketě Šachového svazu ČR o nejlepšího českého šachistu 20. století získal Réti před Vlastimilem Hortem a Salo Flohrem první místo. Dosáhl tedy velkého vítězství i po smrti.

PAVEL KIRS

TRSTENÁ

Mesto Trstená, ležiace tesne pri hraniciach s Poľskom, bolo založené roku 1609 kráľom Matejom II. Pod rozvoj mesta sa výrazne zapísala židovská komunita. Presný datum vzniku židovskej obce nepoznáme; založená bola, ako mnoho iných obcí na západe Slovenska, moravskými Židmi emigrujúcimi do Uhorska pod tlakom „famiľantského zákona“, ktorý v českých zemiach povoľoval založiť rodinu len prvorodenému synovi. Obec v Trstene bola

Synagoga v Trstene. Foto autor.

pomerne veľká: doklady z roku 1811 hovoria o prítomnosti 18 židovských rodín, maximum počtu je zaznamenané okolo r. 1905; vtedy tu žilo 201 Židov (asi 8,5 % obyvateľov). V tom čase tvorili dominantnú časť obchodníckej a podnikateľskej vrstvy a z ich zdrojov pochádzala viac ako polovica príjmov mesta. Až do roku 1942 žilo v Trstenej približne 150 Židov. V súčasnosti ich pamiatku pripomína cintorín, budova synagógy a na nej pamätná tabuľa z r. 2006, ktorá vznikla z podnetu žiakov trstenského Gymnázia Martina Hattalu.

Synagóga bola postavená medzi rokmi 1822 až 1839 v centre mestečka. Budova, kde sa nachádzala aj židovská škola (1894–1942), dlho slúžila ako sklad, dnes sú jej priestory využité na obchodné účely. Po budapeštianskom kongrese r. 1868 sa obec stala neologickou a podliehala rabinátu v Dolnom Kubíne. Cintorín (40 x 80 m), ktorý sa rozprestiera v hore smerom na Tvrdošín, je pravidelne udržiavaný a v pomerne dobrom stave. Nápisy na náhrobných kameňoch sú hebrejské a nemecké.

Súčasná Trstená má 7407 obyvateľov. Internetové stránky mesta venované histórii sa o jeho židovskej minulosti nezmieňujú.

J. F.

EXTREMISMUS A MÉDIA

Koncem května se na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy konal workshop, jehož smyslem bylo určit roli médií ve chvíli, kdy u nás narůstá aktivita neonacistických skupin v ulicích a extremistické politické strany kandidují ve volbách.

V úvodu setkání byla představena mediální analýza českého extremismu, kterou zpracovala společnost Newton media a jež zaznamenala na významném vzorku mediálních výstupů situaci od poloviny února do poloviny května. Z analýzy kromě jiného vyplývá, že extremisté plánují své aktivity tak, aby měly co největší mediální dopad, a že levicový extremismus je proti pravcovému medializován zanedbatelně.

INFORMOVAT, NEBO NE

Barbora Osvaldová (vedoucí katedry žurnalistiky FSV UK) ve svém příspěvku mj. položila otázku, zda vůbec o extremistech referovat, a tím je legitimizovat. Média často pracují s informacemi extremistů jako s relevantním zdrojem, málo se ptají a při představě o jakési nestrannosti dávají prostor i extremistům, s nimiž dělají rozhovory a nechají je bez příslušné odezvy prezentovat jejich názory. Problémem jsou hlavně média, která využívají síly obrazu. Vladimíra Dvořáková (vedoucí katedry politikologie VŠE) připomněla mj., jaké konkrétní metody extremisté používají. Profilují se jako bojovníci za svobodu a přímou demokracii, rozdělují společnost („my“ versus „oni“), hovoří o nutnosti obhajoby zájmů slušných lidí, národní či rasové čistotě a předkládají řadu dalších populistických témat a jednoduchých řešení. Všechna tato témata se snaží prezentovat lidově a srozumitelně. Nárůstu extremismu nahrává i polarizace politické scény a fakt, že etablované strany občas používají podobný jazyk a diskurz jako extremisté.

Jarmila Balážová (ČRo 6) hovořila o roli a možnostech romských médií a na konkrétních příkladech (vystoupení předsedy Dělnické strany ve veřejnoprávní TV apod.) ukazovala občasnou bezradnost a problémy českého mediálního prostředí. Na její příspěvek navázala Dana Moree (FHS UK), která srovnávala situaci v Holandsku a Česku. Tak např. v Holandsku média přinášejí rozsáhlé analýzy týkající se zájemů extremistů a detailní informace, které je umožňují lépe poznat a zasadit jejich aktivity do širšího kontextu. Samostatným tématem je úroveň svobody slova: novinář se někdy dostává do situace, v níž musí vážit, co je jeho role, jaké typy informací bude podá-

vat a jestli tím, co sděluje, přispěje k eskalaci konfliktu, nebo k uklidnění situace.

NEBAVIT SE S NIMI

Panel novinářů v druhé části workshopu měl za úkol ukázat, zda existují v redakcích jasná a srozumitelná interní pravidla, která by definovala, jakým způsobem mají novináři o extremismu referovat. O politice veřejnoprávních médií, na která je zaměřena největší pozornost, jsme se bohužel příliš nedozvěděli, protože jejich zástupci se na poslední chvíli omluvili. Deník Právo podle redaktora Petra Uhla nemá určenu politiku vůči extremismu jako jevu, ale pečlivě dodržuje zákony a udržuje si vyšší citlivost k tématu. V demokratické společnosti je podle Uhla vše, tedy i svoboda slova, omezena zákonem. Slušný člověk nemůže dělat rozhovor s někým, jehož hlavní snahou je šíření nenávistných idejí.

Julie Stejskalová (Česká tisková kancelář) zastávala názor, že její zpravodajská agentura musí informovat o všech aktivitách. Což se ukazuje jako situace, která extremistům jednoznačně nahrává. Podle Jakuba Pokorného (Mladá fronta Dnes) se extremismus stal významným tématem (20 x na první straně MF) a jeho vyznavači se prý tím, že dostávají prostor, sami znemožní. Podle některých diskutujících je tento přístup v rozporu s etickým kodexem Syndikátu novinářů. Internetové noviny, např. Aktuálně.cz, mají podle redaktora Petra Závody etický kodex, který on sám vnímá jako ideál, k němuž se novináři snaží vztahovat, a uvnitř redakce se vede nepřetržitá diskuse. Závozda zároveň zmínil důležitý moment: média musí svým vydavatelům vydělávat, jejich vydávání se řídí i obchodem a marketingem a editoři se musí řídit marketingovým uvažováním.

Petr Třešňák z Respektu hovořil o výhodách týdeníku, který poskytuje mnohem více prostoru pro spolupráci v redakci a pro editorskou práci. Média by se podle něho především neměla nechat vést extremisty a jejich strategií. Extremisté by měli být objektem pozorování, ale ne součástí diskuse (nemají nám co říci) a novináři by měli dávat téma do širších kontextů (role státu, situace v sociálně vyloučených lokalitách, postoje místní veřejnosti). Klíč k tématu je tedy v regionech a v sociální vyloučenosti romských komunit. Extremisté využívají „romská“ témata jako vstupenku do politiky a obecně dochází k ohrožení demokracie.

Workshop připravily Fakulta humanitních studií a Gabal Analysis & Consulting, které nyní záznam zpracovávají do textové podoby. V blízké době bude zájemcům k dispozici.

DANIEL KOLSKÝ

NOVÉ KNIHY

Barbora Čermáková, David Weber (ed.)
ČESKOSLOVENSKU VĚRNÍ ZŮSTALI

Německy mluvící Židé a němečtí antifašisté byli u nás pronásledováni a diskriminováni hned po Mnichovu (Sudety), za protektorátu a v mnoha případech i po válce. Zatímco o osudu Židů existuje povědomí, vůči německým antifašistům má česká společnost stále velký dluh. Malou splátku představují tři publikace Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR: sborník studií *Sudetští Němci proti Hitlerovi (2008)*, *Osudy zapomenutých hrdinů. Příběhy německých antifašistů z ČSR (2008)* a nedávno vydaný sborník *Československu věrní zůstali*, rozhovory s deseti německými antifašisty.

Eva Roubíčková

TEREZINSKÝ DENÍK 1941-45

Shodou okolností vyšly nedávno český deníkové záznamy, které si začala psát za války mladá Němka židovského původu ze Žatce. Jde o mimořádný dokument přibližující atmosféru doby, pocity mladého člověka zahnaného do kouta, život v terezínském ghettu. Deník (psaný těsnopisem sudetskou němčinou) ležel dlouhá léta nepovšimnut. Pozoruhodný text, dobře edičně i graficky zpracovaný, vydalo pražské nakladatelství p3k v roce 2009.

Milan Balabán

DOMOV A BEZDOMOVÍ I JINÉ ZPRÁVY

Evangelický farář, disident, po r. 1990 profesor religionistiky, hebrajista a znalec Starého zákona je autorem řady knih a sborníků (*Hebrejské myšlení*, 1993, *Hebrejské člověkosloví*, 1996, aj.). Zatím poslední kniha, kterou vydalo pražské nakladatelství Pulchra, je výborem krátkých, překvapivých textů, jakýchsi synopsí budoucích esejů, vztahujících se ke starozákonním motivům; jádro knížky tvoří filosofické ohledávání pojmů vlast a domov, vycházející ze Starého zákona.

KOUZELNÁ PROCHÁZKA ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

Neviditelný pes (26. 5.) referoval o konečném rozhodnutí vídeňského ministerstva spravedlnosti, podle něhož: „pomocí nástrojů rakouského trestního řádu nelze obnovit trestní řízení ve věci Leopolda Hilsnera“. ■ Lidové noviny (30. 5.) recenzovaly román Pavla Bryczze *Patriarchát*, který se odehrává na „imaginativně bohaté půdě světa haličských Židů v časovém rozpětí sahajícím až do 17. století“. Autor za něj dostal státní cenu. ■ Pod titulkem „Potrhlý trh Benjamina Grahama“ publikoval měsíčník *Finanční poradce* (29. 5.) obsáhlý portrét „otce finanční analýzy“, autora fundamentálních děl *Analýza cenných papírů* a *Inteligentní investor*. ■ Krkonošský deník (8. 6.) referoval o červnových pořadech v turnovské synagoze, které se věnují tématu holocaustu. ■ LN (6. 6.) informovaly o tom, že „více než šedesát let po konci druhé světové války se mohou stovky českých Židů, kteří přežili holocaust, dočkat německých důchodů za to, že pracovali v lágrech a ghettech.“ Museli však za práci dostávat mzdu, za niž se podle výroku soudu v Kasselu v precedentním procesu považuje i pravidelné jídlo. Překážkou pro české Židy přestal být i fakt, že dostávali v Česku příplatek jako odbojáři. ■ Média, např. televize Nova (30. 5.), zaznamenala loupež před hypermarketem v Čestlicích u Prahy. Pracovníka bezpečnostní služby přepadl muž v „neobvyklém převleku“ – přestrojil se totiž za „ortodoxního Žida“. Lupiči ale měli velkou smůlu: v kontejneru s penězi, který ukradli, explodovala bezpečnostní výbuška s barvou. ■ Pod

Kresby Antonín Sládek.

titulkem „Kouzelná procházka vzácnými Židy“ se *Mladá fronta Dnes* (29. 5.) roze-psala o židovské čtvrti v Třebíči. O den později deník informoval o tom, že je připraven projekt na rozsáhlou protipovodňovou ochranu na obou březích Jihlavy, která se vine centrem města. ■ V rámci seriálu „Velcí Češi, kteří změnili Česko“ a pod titulkem „Bonviván s křehkou duší“ otiskl týdeník *Reflex* (6. 6.) obsáhlý portrét herce Miloše Kopeckého. Piše se tu mj.: „Rok po smrti Jana Wericha, který zemřel

30. října 1980, si Miloš Kopecký napsal do deníku: Werich je mrtev. Po mně se chce, abych byl druhým Werichem, ale já na to nemám. Jsem jen starý, nemocný a ustrašený Žid!“ ■ Internetový deník *Dnes* (4. 6.) přinesl článek o tisícovce Židů, kteří se v r. 1939 pokoušeli o emigraci v USA – přestože měli víza, byli odmítnuti (na prosbu nereagoval ani prezident Roosevelt), odmítla je i Kanada a museli se vrátit do Evropy, kde mnozí z nich zahynuli v koncentračních táborech. Na téma kruté události vznikl v r. 1975 britský film *Pouť ztracených* s Maxem von Sydowem a Orsonem Wellem. ■ O Židech v Mladé Boleslavi se poměrně obsáhle, i když s věcnými chybami rozepsal *Boleslavský deník*. (6. 6.) ■ „Společenské vlastnictví už není sexy,“ říká se mj. v reportáži z izraelského kibucu Masaryk v *MF Plus* (5. 6.) a konstatuje se, že některé z 260 izraelských kibuců se jen tak tak drží nad vodou. Kfar Masaryk však „plave na hladině a utonutí nehrozí“. ■ *Moravskoslezský deník* (6. 6.) připomněl, že uplynulo sedmdesát let od chvíle, kdy byl „podniknut žhářský útok na všechny ostravské synagogy: ušetřena nezůstala ani jediná“.

■ *Deník Právo* (17. 6.) zaznamenal, že po mnoha letech soudních tahanic neuspěli ani u Ústavního soudu bratři Klepetářovi s požadavkem na vrácení uměleckých sbírek, které patřily jejich prastrýci, tedy vzdálenému příbuznému. Majetek zdědil stát. ■ *Plzeňský deník* (13. 6.) připomněl zajímavou postavu české historie 15. století, Pavla Žídka. Podle tradice byl v mládí ukraden z židovské rodiny a pokřtěn; původně podobojí, později katolík, byl trojnásobným doktorem, mistrem Karlovy univerzity a načas kanovníkem u sv. Víta. Deník připomíná Žídkovu objemnou latinskou encyklopedii, nezaznamenává ale jeho

české dílo a fakt, že byl zřejmě prvním česko-židovským autorem. ■ Média zaznamenala obří policejní akci proti neonacistům a pravicovým extremistům. Novináři (např. v týdeníku *Týden*, 15. 6.) ale vyslovují pochybnosti o tom, zda byla akce dobře připravena a zda nevyzní jako dříve do prázdna. Zároveň však konstatují, že „výsledek aktuálního záťahu může být pro měření sil policie a neonacistů klíčový. Události posledních dnů ukazují, že každé fiasko úřadů

(jako např. zřuřovaný pokus ministerstva vnitra o zákaz Dělnické strany) nahnědlá hnutí posiluje.“ ■ *ČT 1* (15. 6.) přinesla zprávu o marné snaze Lisbeth Popperové (64) restituovat rodinnou vilu v pražské Bubenci, již arizovali nacisté a po válce de facto Česká republika: prezident Beneš ji věnoval Sovětskému svazu: dodnes je tam velvyslanectví. „Cítíme se úplně klid-

ní,“ řekl *ČT 1* tajemník ruské ambasády, „jsme poctiví majitelé objektu.“ ■ Média (např. *LN*, 13. 6.) zaznamenala a komentovala zprávu, podle níž je rodina nového premiéra Jana Fischera pod stálou policejní ochranou, vyvolanou výhrůžkami neonacistů poté, co se v médiích přihlásil ke svému původu. Policie hlídá i rodinu nového ministra vnitra Peciny. Podle mluvčího BIS však údajně jeho instituce žádné informace o ohrožení nemá. ■ Režisér Juraj Herz se v rozhovoru pro týdeník *Reflex* (11. 6.) zmínil také o svém filmu *Zastihla mě noc* (1985), který se odehrával v Ravensbrücku. Sám koncentračním táborem prošel, a proto „vrchol absurdity byl, když jsem dostal příkaz, že se ve filmu nesmí objevit žádný Žid“. Na otázku „Pocházíte ze židovské rodiny, jste ale pokřtěný. Jaký je váš vztah k víře, k Bohu?“ odpověděl: „Starozákonní Bůh je Bůh pomsty, nabádal k vraždám... stejného Boha mají i křesťané. Takže abych to shrnul: jsem antisemita, antikatolík, anti-protestant, antibuddhista... Můj vztah k Bohu je prostě velice vyhraněný.“ ■ Při natáčení filmu o Herbertu von Karajanovi v roce 1978 se podle deníku *Právo* (25. 6.) slavný dirigent zeptal režiséra Vojtěcha Jasného: „Jasný, váš tatínek zahynul v Auschwitzu, vy jste byl v odboji, co si o mně myslíte, že jsem byl v nacistické partaji, v NSDAP?!“ K tomu Jasný: „A já jsem říkal: Maestro, kolik Židů jste zachránil v Berlíně, když jste byl ředitelem Opery?“ Karajan: „Hodně.“ – „Poslal jste někoho, nebo způsobil jeho smrt?“ – „Ne. Nikdy.“ A Jasný: „Tak jste byl takovej nacist, jako já byl komunista.“ (tp)

IZRAEL: Dvě řeči

V červnu si přišli na své milovníci konfrontace názorů. Americký prezident Barack Obama chce vyřešit izraelsko-palestinský spor, aby získal volné ruce i arabské spojení pro tlak na Írán. Ale právě izraelský premiér Benjamin „Bibi“ Netanjahu v očích většiny světa tomu řešení brání. Konkrétně se zdráhal vyslovit kouzelnou formuli „řešení v podobě dvou států“, jež má vést k míru. Právě v tom udělal minulý měsíc jasněji. Obama pronesl 4. června na káhirské univerzitě dlouho chystanou řeč k muslimskému světu – Palestincům slíbil stát, vzdají-li se násilí. Bibi pronesl svůj zásadní projev 14. června na Bar-Ilanově univerzitě – poprvé vyslovil spojení palestinský stát, poprvé řekl, za jakých podmínek Izrael jeho vznik přispustí. Nicméně celkový dojem vyznívá tak, že Netanjahu se nechal vmanévrovat do role toho, kdo jen reaguje na iniciativu zvenčí – na Obamu.

HOLOCAUST, ALE...

Obamův káhirský projev signalizuje konec éry ražené 11. zářím, tak popisně zněl titul článku Akivy Eldara v listu *Ha'arec*. Izraelští obamovci hodnotí vize a nabídky nového šéfa Bílého domu jako nadějně: Místo střetu civilizací dialog kultur. Místo izraelsko-palestinského konfliktu palestinský stát v hranicích z roku 1967. Místo rovnováhy atomové hrozby mezi Íránem a Izraelem oba státy jako signatáři smlouvy o nešíření jaderných zbraní. Takový stav by Obama rád viděl už ke konci roku 2010. Podle Eldara dal Izraeli následující volbu: Buď se konzervativní vláda vyrovná s tím, že americký lid zvolil liberálního prezidenta, nebo byla káhirská řeč jen bleskem předcházejícím hromu.

Analytičtější a méně černobílý pohled nabízí v deníku *The Jerusalem Post* Herb Keinon. Rozděluje body Obamovy agendy na dobré, špatné a nevyřčené. Ačkoliv to může znít banálně, má skutečně velký význam, pokud americký prezident promluví v centru arabského světa a tam prohlásí vztahy USA s Izraelem za nezlomné, spočívající na kulturních a historických poučtech. Dalším plusem bylo téma holocaustu:

„Slyšet Obamu hovořit na téma holocaust, popírání holocaustu a antisemitismu ve městě, kde popírání holocaustu a ohavné protizidovství patří k vývozním artiklům, dělalo dojem. Těžko najít jiný příklad světového lídra, který by tu věc podal arabskému světu tak jednoznačně.“

A třetí dobrý bod se týká saúdskoarabského mírového plánu z roku 2002, který Izraeli nabídl mír s Araby, ale za cenu návratu palestinských uprchlíků přímo do Izraele. Obama řekl, že v této verzi plán nestačí, že byl „důležitým začátkem, ale ne koncem jejich odpovědnosti“ – že prostě tyto uprchlíky nelze spojovat s Izraelem, nýbrž s Palestinou.

Špatné body jsou také tři. Obama sice zmínil holocaust a židovské utrpení, jenže vzápětí dodal „ale na druhou stranu“ na adresu utrpení palestinského. To už Keinona nadzvedlo. Jak „na druhou stranu“? Je tu snad místo pro srovnání genocidy, kterou Židé nikterak nevyvolali, s utrpením Palestinců, za něž oni sami nesou značný díl odpovědnosti? Použije-li se výraz „na druhé

A co historické a religiální právo Židů na svůj kousek světa? Foto archiv.

straně“ (*on the other hand*), vždy přece evokuje druhou stranu téhož. Druhým podivným bodem bylo Obamovo srovnání zápasu Palestinců s americkým hnutím za občanská práva. Vždyť černošské hnutí nechtělo zničit Ameriku jako stát a Izraelci nedrželi Palestince v otroctví. Třetí výtkou pak byla přílišná shovívavost vůči Íránu.

Nejzásadnější vynechávku v Obamově řeči byla podle Keinona chybějící zmínka o historickém a religiálním právu Židů na svůj kousek světa. Historické právo Židů na Izrael je něco, co Arabové nikdy neuznali, a místo aby Obama tento argument

průlomově zdůraznil, nechal otevřený prostor pro tradiční neokolonialistické interpretace vzniku Izraele coby vývozu evropského problému, ba evropské viny.

KDYŽ PALESTINA, TAK BEZE ZBRANÍ

Když Benjamin Netanjahu pronesl zásadní řeč k zahraniční politice Izraele deset dnů po Obamovi, přímou reakci by v tom neviděl jen slepý, natolik bylo jasné, že s něčím vyrukovat musí. Však také Ari Šavit v *Ha'arecu* publikoval už o tři dny dříve „Formuli pěti slov“, natolik bylo jasné, s jakými argumenty musí Bibi vyrukovat. Stává se často, že komentátoři radí politikům, co, kdy a s jakou razancí mají pronést. Ale jen málokdy se treť tak doslovně. Zajímavější než Bibiho řeč je tedy logicky Šavitův článek, neboť komentátor může na rozdíl od politika říkat své argumenty bez obalu.

Šavit viděl výchozí situaci takto. Bibi nemohl říci Obamovi ne. Kdyby řekl ne, nahrál by těm, kteří chtějí, aby se Obama zabýval spíše židovskými osadami než iránskými jadernými odstředivkami, což je společný americko-izraelský problém. Ale Bibi nemohl říci ani jasné ano. Kdyby řekl ano, Obamova Amerika bude tlačit Izrael ke stažení

na hranice z června 1967, aniž by mu dala šanci zajistit své bezpečnostní zájmy na Západním břehu Jordánu.

Bibi tedy musel zkombinovat dvě věci. Zprv se přihlásit k myšlence vzniku samostatné Palestiny. Z druhé zformulovat bezpečnostní zájmy Izraele do tak prosté fráze, která by se dala politicky prodat tak snadno jako Obamovo „řešení v podobě dvou států“. Jak to tedy zkombinovat? Takto: demilitarizovaná Palestina vedle židovského

Izraele. Pět slov. Ale těch pět slov obsahuje vše. Těch pět slov přesune tíhu z Izraele na Palestince a břemeno průkaznosti z Bibiho na Obamu. Kdo ta slova přijme, říká, že chce odpovědně ukončit izraelsko-palestinský konflikt. Kdo ta slova odmítne, odhalí se jako nepřítel Izraele bez zájmu o jeho bezpečnost.

Přesně tak to Netanjahu také řekl: Izrael schválí palestinský stát, dostane-li mezinárodní záruky jeho demilitarizovaného charakteru. A uznají-li Palestinci Izrael jako židovský stát, budeme připraveni pro závěrečnou dohodu. **ZBYNĚK PETRÁČEK**

Kalendárium

Na přelomu 17. a 18. století, v období tzv. „úředního antisemitismu“, se úřady snažily dosáhnout vypovězení Židů z českého království nebo podstatně omezit jejich počet. Konkrétní podobu dostala jejich snaha po požáru pražského ghetta, který vypukl před **320 lety, 21. června 1689**.

Oheň se objevil v křesťanském domě U Černého orla v Kaprově ulici a vzápětí na několika místech v ghettu. Je téměř jisté, že byl založen; podle tradice si žháře najali Francouzi, s nimiž Leopold I. bojoval. Městský vodovod byl z neznámých důvodů uzavřen, k rozšíření ohně přispělo i letní sucho a „náhlé povětrí“. Požár zni-

Klauserovo zaměření Židovského Města – stav před požárem roku 1689. Výřez.

čil velkou část Starého Města a zasáhl i Nové Město; pro židovskou čtvrť to byla největší katastrofa svého druhu v jejích dějinách. Během dvou hodin lehlo popelem 11 synagog a 318 domů (až na tři všechny). Ohni padlo za obět na sto padesát lidí. Obyvatele ghetta musela chránit stráž, neboť se na ně, podle historika Josefa Svátka, „jak to v podobných případech odedávna obyčejem luzy pražské bývalo, chátra vrhala, aby je oloupila o jediný majetek, jenž se jim podařilo z hořících domů zachránit“.

Po požáru Vídeň uvažovala o redukci ghetta, jeho nové podobě (mělo mít širší ulice, domy z kamene), objevil se i návrh přemístit čtvrť na Nové Město či na ostrov Štvanici. Jednání se však protahovalo a Židé nakonec v krátké době vystavěli věrnou kopii starého ghetta, na starém půdorysu a většinou opět ze dřeva.

Období „úředního antisemitismu“ vyvrcholilo v letech 1744–1748 vypovězením Židů z království. Když se podařilo extirpaci zvrátit a po několika letech konečně zajistit Židovskému Městu normálnější

běh života, přišla další pohroma: druhý největší požár v jeho historii.

Požár vznikl o šabatu ze **16. na 17. května 1754**, tedy před více než **255 lety**, současně na několika místech a podle historika Václava Žáčka „vše svědčí tomu“, že byl také založen. Rozšířil se rychle, nejen proto, že většina domů a krámků v úzkých ulicích byla ze dřeva, ale navíc bylo hasičské náčiní zabráno k ochraně křesťanských domů. Tehdy shořelo nebo bylo vážně poškozeno 190 budov, včetně radnice, špitálu, sirotčince a několika synagog. Obec přišla o nenahraditelné staré rukopisy a knihy, téměř 90 % rodin se ocitlo bez přístřeší. Během požáru v ghettu loupili vojáci a městská luza.

Po katastrofě myšlenka pomoci Židům zatlačila plán Vídeň na redukci jejich počtu. Pomoc byla poprvé řešena moderní formou. Ghetto získalo od vídeňské banky půjčku ve výši 200 000 rýnských zlatých pod podmínkou, že nová výstavba bude konečně odpovídat moderním požadavkům; dalších 185 tisíc rýnských půjčili soukromníci.

Nové zadlužení a ztráty způsobené požárem (odhad na budovách a mobiliáři: přes 800 000 rýnských) byly ovšem nad síly pražské židovské obce, která navíc od roku 1748 platila kromě jiných dávek velkou část obrovité „toleranční daně“, již na české a moravské Židy uvalila Marie Terezie za to, že odvolala jejich vypovězení. Z této rány se pražská židovská obec nevzpamatovala a už nikdy nenabyla hospodářské síly, kterou si dokázala udržet v uplynulých více než sto padesáti letech.

Z osobností, jejichž výročí připadají na červenec, si připomeneme tři. Před **150 lety, 15. 7. 1859**, se v Chotovinách narodil právník a spisovatel **EDUARD LEDEKER** (LEDA). Zemřel v Terezíně před **65 lety, 5. 6. 1944**. Před **120 lety, 9. 7. 1889**, se v Milevsku narodil **ANGELO GOLDSTEIN**, právník, poslanec čs. parlamentu (1935–1938). Zemřel v Tel Avivu 19. 5. 1947. Před **110 lety, 6. 7. 1899**, zemřel v Karlových Varech historik a rabín **DAVID KAUFMANN**, rodák z Kojetína (7. 6. 1852), profesor na rabínském semináři v Budapešti.

TOMÁŠ PĚKNÝ

BOXER Z OSVĚTIMI

První lekce v boxu dostal Salamo Aruch od svého otce v rodné Soluni, kde se roku 1923 narodil. Před válkou se stal juniorským mistrem Řecka a pak i Balkánu ve střední váze. V březnu 1943 byla jeho rodina zavlčena do Osvětimi, kde až na Salama všichni zahynuli: hned po příjezdu šly do plynu všechny ženy a děti z příbuzenstva, Salamův otec byl později zavražděn jako nemocný, bratra Avrama zastřelili, když odmítl vytrhávat mrtvým zlaté zuby. Aruch dostal vězeňské číslo 136954, nebyl však běžným vězňem: musel se účastnit boxerských utkání, která nacisté o středních a nedělních pořádky pro svou zábavu. Krvávému divadlu často předcházela žonglérská vystoupení Cikánů a psi zápasy. Duely, jejichž výsledek býval mezi dozorcí předmětem vysokých sázek, ukončila až neschopnost jednoho z účastníků pokračovat. Jak Salamo vzpomínal, při prvním zápase dva dny po příjezdu do tábora porazil polského židovského soupeře a o dvacet minut později knokoutoval o hlavu vyššího českého vězně. Vítěz obdržel zvláštní přiděl chleba a polévky; poražené zavraždili. Nejtvrdším Aruchovým soupeřem byl německý Žid Klaus Silber, který do té doby v táboře zvíťazil ve všech (více než 100) zápasech; byl i držitelem předválečného amatérského rekordu – 44 vítězství v řadě. Po porážce od Salama už Silbera nikdo neviděl živého. Aruch přežil v táboře téměř dva roky; na kontě měl celkem 208 knokautů, dle vlastních slov jen dvakrát remizoval v důsledku zeslábnutí po úplavici. Po válce se Salamo při pátrání po příbuzných v Bergen-Belsenu seznámil se sedmnáctiletou Martou Jechielovou ze Soluně, s níž se krátce na to oženil. V osvobozeném Bergen-Belsenu si připsal ještě dva k. o., když v exhibičním

Salamo Aruch. Foto archiv.

zápase porazil dva boxery z řad britských ozbrojených sil. Roku 1948 Aruchovi emigrovali do Izraele. Salamo (změnil si jméno na Šlomo) sloužil v armádě, kde nadále boxoval, později úspěšně podnikal (přeprava zboží a stěhování). Jeho příběh byl námětem amerického filmu *Triumf ducha* (nominovaného na Oscara) z roku 1989, při jehož natáčení v Osvětimi Šlomo asistoval. Před dvěma měsíci, 26. dubna 2009, ve věku 86 let v Izraeli zemřel. **DANIEL PUTÍK**

GOLEM V GUTTMANNOVĚ GALERII

■ Do **4. října** je v pražském Židovském muzeu, v Galerii Roberta Guttmanna (U Staré školy 3, Praha 1) přístupna nová výstava s názvem *Golem. Hledej znak či slovo k jeho oživení*. Jedná se o dotykový objekt výtvarníka Petra Nikla, určený ke kresbě světlem: každý návštěvník si tak může prstem, světlem a hudbou namalovat vlastního imaginárního Golema.

GALERIE KLEMENTINUM

■ Do **23. srpna** je v pražské Galerii Klementinum otevřena výstava *Poklady Severočeské galerie výtvarného umění v Litoměřicích a Památníku Terezín*.

Představena je tu široká škála děl: např. duchovní obrazy a sochy, krajiny, obrazy Emila Filly, dřevorezba *Níké* od Jana Koblasy, bronzový odlitek s názvem *Svěddek – Ukřižovaný* od Jiřího Sozanského a zároveň výjevy z terezínského ghetta od Karla Fleischmanna a dalších terezínských malířů.

ALEŠ VESELÝ V LITOMYŠLI

■ Prostory bývalého zámeckého pivovaru v Litomyšli hostí po celé léto výstavu kreseb, grafik a modelů sochaře **Aleše Veselého**. V historickém centru města jsou navíc rozmístěny sochařovy pozoruhodné monumentální objekty. Některé jsou dnes již klasickými díly (*Kadiš*), jiné byly vytvořeny přímo pro tuto příležitost. Jedná se o zatím nejrozsáhlejší a nejúplnější výstavu umělce v České republice.

SYNAGOGA TURNOV

■ Dne **4. 7.** od 19 hodin se koná koncert skupiny *Ritornello* s názvem *David et Solomon*: renesanční a barokní písně na biblické texty (*Žalmy* a *Píseň písní*).

■ Od **8. 7.** je přístupna výstava s názvem *Zkouška odvahy*: příběhy nezletilých politických vězňů 50. let. Výstava prostřednictvím archivních materiálů mapuje osudy a odbojovou činnost čtyř mládežnických skupin, založených v letech 1948–1949, které tvořili hlavně členové Sokola, příznivci skautingu a mladí lidé z režimem pronásledovaných rodin (živnostníci a zemědělci).

■ V sobotu **18. 7.** se od 18 hodin koná přednáška *Moudrost rabínů*.

VÝSTAVY DĚTSKÝCH PRACÍ

■ Památník Terezín ve spolupráci s místními institucemi pořádá v červenci a v srpnu několik výstav žakovských a studentských prací, jež inicioval: V knihovně V. V. Štecha ve Slaném je do **31. srpna** přístupna výstava studentských prací na

KULTURNÍ POŘADY

téma *Jaké bude 21. století?* Na stejné téma malovali žáci v Lounech a jejich práce jsou do **21. července** vystaveny v podkrovní hotelu Barokní špitál. V předšálí kina Máj v Litoměřicích je další výstava žakovských prací, tentokrát na téma *Jak viděli a vidí svět*, která potrvá do **2. srpna**.

POLÁČKOVO LÉTO

■ Již po 16. se v Rychnově nad Kněžnou koná kulturní festival na počest zdejšího rodáka, spisovatele, novináře a humoristy Karla Poláčka. Letos se koná v Zámecké jízdárně a trvá do **7. července**. Vystoupí tu

Plastika *Dotyky a distance*, vystavená v zámeckém parku v Litomyšli. Aleš Veselý, 2009. Foto J. Daniček.

například soubor Klicperova divadla v Hradci Králové s představením *Čert a Káča* nebo činohra Národního divadla v Brně s Goldoniho *Náměstíčkem*. Více informací na www.rychnov-city.cz.

FESTIVAL V ŽIDOVSKÉ ČTVRTI V BOSKOVICÍCH

■ Od roku 1993 pořádá v Boskovicích sdružení Unijazz ve spolupráci s řadou místních organizací pravidelně několika-denní letní festival. Akce, s původním podtitulem „pro zachování a obnovu židovské čtvrti“, měla za cíl upozornit média a širokou i odbornou veřejnost na existenci tohoto architektonického unikátu a na neutěšený stav, v jakém se nachází, zabránit tak jeho likvidaci a přispět k obnově. I když památkám už nehrozí zkáza, opravy a úpravy stále po-

kračují a některé nápady vznikají právě v rámci festivalu. Koná se i letos, a to ve dnech **16. až 19. července**. Zahrnuje řadu programů: divadelní a filmová představení (dokumenty i hrané snímky, např. dokumenty o Janu Palachovi či film *Katyně* od A. Wajdy), koncerty jazzové hudby, autorská čtení, happeningy, výstavy. Během festivalu se uskuteční komentované prohlídky židovské čtvrti a je veřejně přístupný židovský hřbitov. Více informací naleznete na www.unijazz.cz.

VÍDEŇ: TEL AVIV, HOT CITY COOL

■ Tel Aviv je znovu ve Vídni. Letošní výstava představující město Tel Aviv přináší jiné pohledy na izraelskou metropoli, než tomu bylo v loňském roce při výstavě *The White City of Tel Aviv* ve vídeňském centru architektury AzW. Současná výstava v Ži-

dovském muzeu ve Vídni s názvem *Tel Aviv, Hot City Cool* představuje díla studentů umělecké školy *Minshar of Art*, fotografie mladých lidí a jejich pohledy na město sto let po jeho založení. Výstava v Palais Eskeles, (Dorotheergasse 11) potrvá do **11. října** (více na adrese www.jmw.at). mk

NÁVRATY PAMĚTI

Od 27. června až do **28. září** je v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze otevřena výstava *Návraty paměti*. Ve spolupráci s tímto muzeem se pracovníkům Centra pro dokumentaci majetkových převodů kulturních statků obětí 2. světové války podařilo nalézt, identifikovat a částečně vystavit několik set předmětů, jež původně patřily židovským obětem z protektorátu.

ODPOLEDNE RABIHO LÖWA

Regionální muzeum v Mikulově, Židovská obec Brno a Spolek přátel židovské kultury v Mikulově připravily na 24. května v Mikulově zajímavé nedělní odpoledne.

Nejprve se otevřela mikulovská synagoga, kde byla slavnostně zahájena výstavní sezona muzea. Vernisáž výstavy frotáží rakouského výtvarníka Gerharda Geppa *Svědci doby na židovském hřbitově v Mikulově*, které zachycují nádherné náhrobní kameny, a druhé expozice s názvem *Jehuda Löw ben Becalel k 400. výročí úmrtí 1609–2009* zahájil koncert Komorního orchestru ZUŠ Mikulov. Po prohlídce a koštu košer vína se diváci přesunuli na hřbitov, kde byla na průčelí obřadní síně odhalena pamětní deska věhlasnému rabinovi. Zemský rabín Karol Sidon před odhalením pohovořil o době, ve které rabi Löw, řečený Maharal, žil a přiblížil i jeho dílo. Společně s paní Martou Malou, ředitelkou Nadačního fondu obětem holocaustu, pak odhalili desku, zhotovenou brněnským sochařem Nikosem Armutidisem. Zpěvem žalmu uctili památku bývalého moravského zemského rabína Juraj a Tomáš Neufeldovi.

V prostorách obřadní síně měli přítomní možnost zhlédnout vznikající expozici o mikulovském hřbitově, významných osobnostech zde pochovaných a o židovském pohřebním ritu. Nedělní odpoledne zakončila prohlídka hřbitova. Organizátorem, průvodcem a moderátorem celé akce byl Jaroslav Klenovský, který se o instalaci pamětní desky do značné míry zasloužil. Akci finančně podpořily Nadační fond obětem holocaustu a The Rothschild Foundation Europe. *Zuzana Prudilová*

DĚTI MAISLOVKY 2009

Na letošním setkání Děti Maislovky, které se konalo od 21. do 24. května, zhlédli účastníci ještě před oficiálním začátkem dokumentární film z cyklu *Zapomenuté transporty* za účasti jeho režiséra Lukáše Příbyla.

Páteční dopoledne jsme věnovali prohlídce Domova sociální péče Hagibor. Poté jsme se sešli na pražské židovské obci, kde jsme minutou ticha uctili památku Ondřeje Ernyeie. Odpoledne zahájila přednáška Arno Paříka, věnovaná pražskému Maharalovi a připravě výstavy v souvislosti s 400. výročím jeho úmrtí. Další, kdo se ujal slova, byl Arie Gillon s přednáškou „Izrael, jak si ho nepředstavujete“. V mimořádně vtipném projevu se pokusil představit tuto zemi bez předjudků a stereotypů, s jakými je obvykle vnímána. Jako další promluvila Zuzana Preissová na téma „Židé a antisemitismus v Evropě“. Oba řečníci žijí v současné době v Izraeli. Po přestávce a úvodu Fedora Gála jsme zhlédli jeho film *Krátká dlouhá cesta*.

VÝZVY ZPRÁVY

INZERCE

Sobota byla věnována výletu do Liberce a prohlídce nové synagogy, která je součástí liberecké knihovny. Následovala návštěva nově vybudovaného památku obětem šoa v zrekonstruované obřadní síni židovského hřbitova. Na zpáteční cestě jsme se zastavili v krásně opravené turnovské synagoze. Znaveni po celodenních zážitcích jsme se uchýlili domů na židovskou obec. V neděli dopoledne si přišli na své milovnici jidiš písní v podání Hany Frejkové za doprovodu kytaristy Michala Hromka.

Setkání navštívil také americký doktorand Jacob Labendz, který píše práci o Židech ve střední Evropě za komunismu. Na základě četných rozhovorů připravuje spolu s M. Hořínkem dokumentární film a knihu o židovské mládeži v téže době.

Vřelý dík patří Evě Sternkükerové, která se velkou měrou podílela na přípravě i realizaci celého setkání. Letos se ho zúčastnilo asi 120 „děti Maislovky“ a to věru není málo. *Věra Frieda Eisenberger*

VÝZVY

■ Znal někdo Jolanu Lebovičovou, narozenou 1. 6. 1920 na Slovensku, která žila v letech 1945 a 1946 v Praze? 18. 2. 1946 se jí narodila dcera Růžena. Kontaktujte, prosím, mobil č. 723 854 162.

■ Hledám někoho, kdo by dokázal přeložit zhruba 25 dopisů (asi 13 700 slov) psaných v němčině, které psala v letech 1939–1940 moje babička Božena Hellerová z Polné svému synovi (mému otci) do Anglie. Jednalo by se o překlad do angličtiny. Charles Heller (charlesheller@rogers.com).

INTENZIVNÍ KURZ HEBREJŠTINY

■ Nabízíme intenzivní kurz hebrejštiny. Výuku povede zkušená profesorka ulpanu z Izraele, která přiletí na celý srpen vyučovat. Kurz se bude konat v Židovské obci Praha. Předpokládáme, že bude rozdělen na začátečníky a pokročilé studenty, ale to se upraví dle aktuálních zájemců. Předpokládaná výuka: od pondělka do středy od 17 do 20.15 (4 studijní hodiny) začátečníci; od úterý do čtvrtka od 17 do 20.15 pokročilí. Cena záleží na počtu přihlášených osob. Přihlásit se lze na dagmar.daja@seznam.cz nebo tel. č.: 723 389 407.

ŽNO BRATISLAVA

V **júni** oslávili: pani Edita Büchlerová – 86 rokov; pani Gizela Davidovičová – 92 rokov; pani Lívia Demianová – 88 rokov; pani MUDr. Eva Janovicová – 72 rokov; pán Eugen Kučera – 81 rokov; pán JUDr. Peter Lenský – 60 rokov; pani Vilma Linková – 72 rokov; pán Ladislav Sojka – 81 rokov; pán Otto Šimko – 85 rokov; pán Jura Weiss – 55 rokov; pán Ing. Jakub Zlatoš – 81 rokov; pán Štefan Zobel – 60 rokov, a pani Gertrúda Zúbeková – 76 rokov.

V mesiaci **júli** oslávia: pán Juraj Alner – 72 rokov; pán Alexander Bachnár – 90 rokov; pán Peter Bán – 78 rokov; pán Alexander Bém – 55 rokov; pán Ferdinand Blau – 88 rokov; pani Ing. Erika Brániková – 78 rokov; pán Ernest Brodek – 79 rokov; pani Marianna Deáková – 65 rokov; pani Eva Engelová – 60 rokov; pani MUDr. Eva Hulényiová – 71 rokov; pán Evžen Ječný – 78 rokov; pani Zlatica Košťalová – 94 rokov; pani Zita Kurzová – 65 rokov; pani Ludmila Mesežniková – 82 rokov; pani PhDr. Emma Panovová-Weiserová – 84 rokov; pán PaDr. Ivan Pasterňák – 65 rokov; pani Jozefína Patašiová – 80 rokov; pani PhDr. Anna Podhorná – 73 rokov; pani Veronika Poláková – 79 rokov; pani Marianna Rybecká – 74 rokov; pán Ing. Tomáš Salamon – 55 rokov; pani Klára Somogyiová – 85 rokov; pán Gustáv Szusz – 71 rokov; pani Desanka Tausová – 80 rokov; pani Agneša Urbanová – 74 rokov; pani Anna Weissová – 85 rokov; pani Katarína Zitkovská – 80 rokov, a pani Anna Zlatošová – 85 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO BRNO

V **červenci** oslavujú: pani Nicole Engelmanová, nar. 31.7. – 38 let; pani Lýdia Ferová, nar. 8.7. – 71 let; pan David Fiša, nar. 7.7. – 21 let; pani Dita Hanáková, nar. 3.7. – 37 let; pan Bedřich Hermann, nar. 2.7. – 90 let; pan Leo Horáček, nar. 23.7. – 60 let; pan Ctibor Hřebíček, nar. 15.7. – 54 let; pan Petr Kavan, nar. 15.7. – 59 let; pani Renata Laxová, nar. 15.7. – 78 let; pani Gertruda Rohanová, nar. 3.7. – 84 let; pani Gusti Veselá, nar. 27.7. – 80 let; pani Věra Vozáková, nar. 30.7. – 65 let, a pani Lada Young, nar. 7.7. – 34 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO DĚČÍN

V **červenci** oslavujú: pani Vlasta Bakalová, nar. 10.7. – 61 let; pan Petr Chvátal, nar. 15.7. – 36 let; pan Daniel Jančovič, nar. 30.7. – 27 let; pan John Konirsch, nar. 6.7. – 83 let; Jaroslav Kovtun, nar. 21.7. – 14 let; pan Alexandr Narodetsky, nar. 4.7.

– 64 let, a pan Michael Neuwirth, nar. 7.7.
– 51 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO KARLOVY VARY

Redakce se omlouvá za zpoždění, s nímž uveřejňujeme **červnová** jubilea: paní Eva Šťastná, nar. 17. 6., oslavila 80 let, a pan ing. Hanuš Hron, nar. 18. 6., se dožil 84 let.

V **červenci** oslaví své narozeniny naše členka paní Dora Mašterová, nar. 20. 7. – 91 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KOŠICE

Srdečně blahoželáme našim **júlovým** oslávencom: pani Oľga Šponderová-Solárová, nar. 20.7. – 97 rokov; pani Alžbeta Fábriová z Michaloviec, nar. 6.7. – 91 rokov; pán Dezider Drucker, nar. 27.7. – 90 rokov; pani Magdaléna Novotná, nar. 31.7. – 89 rokov; pán Šimon Chajimovič, nar. 16.7. – 87 rokov; pán Alfréd Forbát, nar. 9.7. – 86 rokov; pán Eugen Šramek z Kráľovského Chlmca, nar. 2.7. – 81 rokov; pani Ilona Gregorová, nar. 29.7. – 80 rokov; pani Katarína Hirschová, nar. 19.7. – 78 rokov, a pán Dagobert Lewandowski, nar. 4.7. – 72 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtia

S lútosťou oznamujeme, že zomreli: vo veku 96 rokov pán Ernest Klein (pohreb mal 17.4.), vo veku 89 r. pani Marion Hellová (pohreb sa konal 27.4.) a vo veku 86 r. pani Šarlota Mészárošová (pohreb mala 24. 6.). Na židovskom cintoríne v Košiciach sa s nebohými rozlúčil pán rabín Jossi Steiner.

ŽO LIBEREC

V **červnu** oslavovali: paní Margit Příborská, nar. 4.6. – 82 let; pan Pavel Gerö, nar. 6.6. – 63 let; paní Gabriela Rocek, nar. 17.6. – 27 let; slečna Dominika Machová, nar. 18.6. – 10 let, a pan RNDr. Michal Hron, nar. 18.6. – 60 let. (Také za toto opožděné zveřejnění se redakce omlouvá.) V **červenci** oslaví narozeniny: paní Lea Adamová, nar. 13.7. – 36 let, a paní Naďa Šichanová, nar. 16.7. – 57 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OLOMOUC

V **červenci** oslaví životní jubilea tito naši členové: pan Petr Beck, nar. 22.7. – 82 let; pan Oskar Horsky, nar. 24.7. – 89 let; pan Jaroslav Nejezchleba, nar. 12.7. – 39 let, a paní Eva Vostrá, nar. 13.7. – 21 let. *Ad mea veesrim šana!*

(Omluva redakce poťetí: pan Zigmund Deutsch se narodil 15. 6., nikoli 5. 6., a paní Louisa Karpfenová se narodila 11. 6., a nikoli 1. 6., jak jsme uvedli v Rch č. 6.)

ZPRÁVY Z OBCÍ

Zemřel Petr Broch

Dne 20. května byl na olomouckém židovském hřbitově pochován klavírista a dirigent pan Petr Broch (nar. r. 1930 v Olomouci). Pohřeb vedli Petr Papoušek a Luboš Smělý. *Zichrona livrach!*

ŽO OSTRAVA

V **červenci** slaví narozeniny tito naši členové: paní PhDr. Zuzana Čaplová, nar. 5.7. – 60 let; paní Jindřiška Danelová, nar. 6.7. – 77 let; paní Jana Dytková, nar. 16.7. – 78 let; paní Zuzana Lyčková, nar. 20.7. – 61 let; paní Evženie Madlová, nar. 28.7. – 60 let; paní Iraida Rechtmanová, nar. 1.7. – 58 let; paní Inge Rusňáková, nar. 2.7. – 77 let; pan Ing. Josef Salomonovic, nar. 1.7. – 71 let, a paní Hanna Tomešová, nar. 25.7. – 87 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PLZEŇ

V **červenci** oslaví: pan Ladislav Václavík, nar. 4.7. – 56 let; pan Karel Steiner, nar. 6.7. – 56 let, a paní Klára Fajtová, nar. 17.7. – 80 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **červenci** oslavují: paní Berta Babková, nar. 2.7. – 88 let; paní Relá Balejová, nar. 15.7. – 80 let; paní Eva Blažková, nar. 31.7. – 85 let; pan Mikuláš Bröder, nar. 26.7. – 81 let; pan Ernest Fuks, nar. 13.7. – 83 let; paní Eva Hermannová, nar. 22.7. – 80 let; paní Ilona Homolková, nar. 23.7. – 75 let; paní Eva Josefčáková, nar. 13.7. – 84 let; paní Blanka Klíngerová, nar. 4.7. – 95 let; paní Helena Kovanicová, nar. 13.7. – 85 let; paní Sonja Kratochvílová, nar. 19.7. – 83 let; paní Edith Krausová, nar. 12.7. – 80 let; paní Edeltrude Landová 5.7. – 96 let; paní Zdena Langerová, nar. 14.7. – 80 let; paní Zuzana Ledererová, nar. 29.7. – 85 let; paní Hana Nermutová, nar. 12.7. – 84 let; paní Marie Pihrtová, nar. 5.7. – 81 let; paní Jana Polanská, nar. 27.7. – 88 let; paní Irena Racková, nar. 23.7. – 84 let; paní Eva Roubíčková, nar. 16.7. –

88 let; paní Kamila Siegllová, nar. 22.7. – 84 let; paní Valerie Slezáková, nar. 1.7. – 86 let, a paní Gusta Šnáblová, nar. 3.7. – 90 let. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí:

Dne 21. března zemřel ve věku 86 let pan Zdeněk Taussig.

Dne 25. června zemřel ve věku 70 let pan Vladimír Epstein. Pohřeb se konal dne 28. 6. na Novém židovském hřbitově. *Zichrona livrach!*

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **júl** sa dožívajú jubileí títo členovia Židovskej náboženskej obce v Prešove: pán Šimon Chajimovič, nar. 15.6. – 87 rokov; pani Eta Štekauerová, nar. 24.6. – 85 rokov; pani Júlia Kartinová, nar. 15.6. – 73 rokov, a pani MUDr. Soňa Bazlerová, nar. 6.6. – 64 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **júl** majú sviatok narodenín: pán JUDr. Juraj Wirtschafter, nar. 21.7. – 59 rokov, a pani Eva Ruffiniová, nar. 28.7. – 79 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **červenci** oslaví narozeniny tito naši členové: paní Lotte Kozová, nar. 19.7. – 84 let; paní Hana Kredlová, nar. 15.7. – 52 let; paní Sylvia Lebovičová, nar. 26.7. – 63 let; pan František Lederer, nar. 11.7. – 79 let; paní Eva Skočdopolová, nar. 29.7. – 77 let; pan Robert Appel, nar. 7.7. – 45 let, a pan Roman Faerman, nar. 1.7. – 51 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

Blahopřejeme našim **červnovým** jubilantům: paní Růženě Duchkové, Mgr. Sabině Šaferové a panu Danielovi Narwovi, který se stal otcem dvojčátek – holčiček. K této skutečnosti panu Narwovi a jeho manželce gratulují všichni členové obce. Dále upřímně přejeme vše nejlepší Ing. Kláře Hellerové a Ing. Jaromíru Pcedičovi, kteří uzavřeli v červnu sňatek.

V měsíci **červenci** přejeme k narozeninám hodně zdraví a spokojenosti paní Lidii Schöpfové.

BESEDY O HOLOCAUSTU

Židovská obec v Ústí nad Labem pořádá besedy pro žáky devátých tříd základních škol o deportaci židovského obyvatelstva do ghetta Terezín. Své osobní zážitky sděluje dětem přímá účastnice holocaustu, členka naší obce paní Hana Kumperová. Paní Kumperové za její obětavost ze srdce děkujeme.

ANNA FRANKOVÁ BY SLAVILA OSMDESÁTKU

Anna Franková se narodila 12. června 1929, a kdyby se dějiny 20. století vyvíjely jinak, mohla oslavit v kruhu rodiny osmdesátku. Její „narozenyiny“ si alespoň symbolicky připomínali v Holandsku, Německu, Francii, USA, JAR a v Argentině: konala se čtení, divadelní a filmová představení *Deníku Anny Frankové*, koncerty a na několika místech (např. v neslavně proslulém vězení pro oběti apartheidu Constitution Hill v Johannesburgu) byla zahájena výstava o jejím životě. V Domě Anny Frankové v Amsterdamu, v němž se rodina za války skrývala, byly do nového výstavního sálu umístěny originály Anniných deníků a dalších písemností.

PO STOPÁCH RODINNÉHO ARCHIVU

Prapranučky německého skladatele Richarda Wagnera oznámily, že se rozhodly podrobně zabývat rodinnými archivy. Kartharina Wagnerová, předsedkyně Wagnerova hudebního festivalu v Bayreuthu, a její starší sestra Eva prohlásily, že chtějí dopodrobna odhalit rodinnou nacistickou minulost. Výzkum provedou nezávislí historikové, kteří podrobně prostudují archiv festivalu a rodiny Wagnerů. Výzkum se zřejmě pokusí osvětlit i to, zda údajný román mezi Wagnerovou dcerou Winifred a Hitlerem se skutečně odehrál, nebo je to jen pověst.

ORTODOXNÍ RABÍNÍ

Na počátku června získali v obnoveném Hildesheimerově rabínském semináři v Berlíně rabínskou ordinaci dva ortodoxní rabíni. Ceremonii vysílala živě německá televize: jedná se totiž o první rabíny od roku 1938, které slavně učiliště jmenovalo. Původní seminář byl založen roku 1869 a proslul jako škola, z níž vycházeli vlivní a hluboce erudovaní učenci. Činnost současného semináře byla zahájena roku 2005 a vede ji děkan rabi Chanoch Ehrentreu, bývalý předseda londýnského ortodoxního soudu. Studium na škole trvá tři roky a soustřeďuje se na Talmud a náboženský zákon. Budoucí rabíni se učí také vytvářet programy pro židovské obce, psát články a připravovat přednášky. Kromě Hildesheimerova rabínského semináře působí v Německu ještě reformní seminář Abrahama Geigera v Postupimí a lubavičská ješiva v Berlíně.

NA ZÁCHRANU OSVĚTIMI

Evropská unie poskytne 5,9 milionu USD na záchranu bývalého vyhlazovacího tábora v Osvětimi. Bez brzkého zahájení oprav

ZPRÁVY ZE SVĚTA

F. P. Kien: Návrh plakátu, 1939.

totiž hrozí táborovému komplexu, památníku utrpení a smrti milionu lidí, zejména Židů, zkáza.

PRVNÍ ŽIDOVSKÝ PŘEDSEDA

Prvním židovským předsedou Dolní komory britského parlamentu se stal 46letý právník, konzervativce John Bercow. Ačkoliv své židovství během politické kariéry nijak nezmiňoval, když mu premiér Brown ke zvolení gratuloval, Bercowovo „židovské prvenství“ zdůraznil.

STŘELBA V MUZEU HOLOCAUSTU

Dne 10. června do budovy Muzea holocaustu ve Washingtonu vnikl postarší muž a začal střílet. Zabil člena bezpečnostní hlídky, poté proti němu zasáhla muzejní stráž a v sebeobraně ho zastřelila. Podle vyšetřování se jednalo o 88letého Jamese von Brunna, člověka, který měl dlouholeté vztahy s rasistickými a neonacistickými organizacemi; roku 1983 byl odsouzen za to, že ohrožoval členy americké centrální banky. Zastřelený hlídač byl Afroameričan, bylo mu 39 let a jmenoval se Stephen Tyrone Johns.

SPRAVEDLIVÝ VOJÁK WEHRMACHTU

Wilhelm Hosenfeld byl důstojníkem wehrmachtu a později vojenské kontrarozvědky, který zachránil v okupované Varšavě život mnoha Polákům a Židům. Zemřel roku 1952 v sovětském vězení. Proslavily ho až deníky židovského pianisty Władysława Szpilmana. Ten v nich popsál, jak ho za varšavského povstání Hosenfeld zachránil. Příběh pak obletěl v oscarovém filmu *Pianista* celý svět.

Szpilman se marně snažil svého dobrodince ze zajetí zachránit. Ještě za svého života alespoň napsal do izraelského památníku holocaustu Jad vašem a požádal, aby bylo Hosenfeldovi uděleno vyznamenání Spravedlivý mezi národy. To se stalo až nyní, po dlouholetém zkoumání důstojníkovy válečné činnosti. Vyznamenání převzaly Hosenfeldovy děti, byl přítomen i Szpilmanův syn Andrzej. „Tento titul je to nejmenší, co můžeme udělat,“ prohlásil a vyzval berlínskou vládu, aby statečnost německého důstojníka ocenila i ona.

VŠE O ŽIDOVSKÉM FILMU

Od konce června by měla fungovat rozsáhlá databáze židovského filmu na internetu. Založili ji organizátoři Židovského filmového festivalu v San Francisku pod záštitou Stevena Spielberga a Nadace Charlese H. Revsona. Tento největší festival svého druhu se koná od roku 1980, trvá tři týdny v létě (letos od 23. července do 10. srpna) a promítají se na něm filmy s židovskou (ale také sociální či národnostní) tematikou a filmy židovských tvůrců z celého světa. Součástí festivalu je i seminář pro mladé filmaře. Adresa festivalu (a databáze) je www.sjfjff.org. **am**

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, Telefon / fax 242 487 330, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Mediaservis s.r.o., Zákaznické centrum Moravské nám. 12D, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: zakaznickecentrum@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 2. 7. 2009. **Cena 15 Kč (SR: 0,93 €)**